

UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ
STUDIJSKI PROGRAM ZA OBRAZOVANJE UČITELJA

INETA KASUMOVIĆ

ČITALAČKA INTERESOVANJA I NAVIKE UČENIKA
ČETVRTOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE
MASTER RAD

Nikšić, 2023. godine

**UNIVERZITET CRNE GORE
FILOZOFSKI FAKULTET – NIKŠIĆ
STUDIJSKI PROGRAM ZA OBRAZOVANJE UČITELJA**

**ČITALAČKA INTERESOVANJA I NAVIKE UČENIKA
ČETVRTOG RAZREDA OSNOVNE ŠKOLE
MASTER RAD**

Mentorka:

Studentkinja:

Prof. dr Dijana Vučković

Ineta Kasumović 772/18

Nikšić, 2023. godine

PODACI I INFORMACIJE O MAGISTRANDU

Ime i prezime: Ineta Kasumović

Datum i mjesto rođenja: 15.01.1999. godine, Bar

Naziv završenog osnovnog studijskog programa: Studijski program za obrazovanje učitelja (Filozofski fakultet, Univerzitet Crne Gore) – integrisane akademske studije

Godina diplomiranja:

INFORMACIJE O MASTER RADU

Naziv postdiplomskog studija: Metodika nastave crnogorskog-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti

Naslov rada: Čitalačka interesovanja i navike učenika četvrtog razreda osnovne škole

Fakultet na kojem je rad odbranjen: Filozofski fakultet u Nikšiću

UDK OCJENA I ODBRANA MASTER RADA

Datum prijave master rada:

Datum sjednice Vijeća univerzitetske jedinice na kojoj je prihvaćena tema:

Mentorka: Prof. dr Dijana Vučković

Komisija za ocjenu rada: Prof. dr Dijana Vučković, prof. dr Veselin Mićanović, dr Mirko Đukanović

Komisija za odbranu rada: Prof. dr Dijana Vučković, prof. dr Veselin Mićanović, dr Mirko Djukanović

Lektor:

Datum odbrane:

Sažetak

Čitalačke navike kod učenika su ključni faktor u razvoju njihovih obrazovnih postignuća. Osim toga, one ne samo da podstiču interpretaciju i razumijevanje teksta, već i doprinose emocionalnom, kognitivnom i socijalnom razvoju učenika. S tim u vezi, osnovni cilj istraživanja bio je ispitivanje čitalačkih navika i interesovanja učenika četvrtog razreda osnovne škole. Anketiranjem učenika (N=130) četvrtog razreda Osnovne škole „Jugoslavija“ u Baru, ispitivani su njihovi stavovi prema čitanju, školskoj lektiri, korišćenju biblioteke i načinu provođenja slobodnog vremena. Rezultati istraživanja interpretirani su prema postavljenim pitanjima iz anketnog upitnika. Istraživanje je pokazalo da anketirani učenici uglavnom imaju pozitivno interesovanje za čitanje. Većina ispitanika izražava ljubav prema čitanju i imaju raznovrsne čitalačke navike. Školska lektira se generalno doživljava kao zanimljiva, a motivacija za čitanje dolazi od porodice i lične zainteresovanosti. Školska biblioteka, prema mišljenju učenika, ima važnu ulogu u pristupu knjigama.

Ključne riječi: biblioteka, čitalačke navike i interesovanja, književnost, motivacija učenika, školske lektire.

Summary

Students' reading habits are a key factor in the development of their educational achievements. In addition, they not only encourage the interpretation and understanding of the text, but also contribute to the emotional, cognitive and social development of students. In this regard, the main goal of the research was to examine the reading habits and interests of fourth-grade elementary school students. By surveying students (N=130) of the fourth grade of the primary school "Yugoslavia" in Bar, their attitudes towards reading, school reading material, using the library and how they spend their free time were examined. The research results were interpreted according to the questions from the survey questionnaire. The research showed that the surveyed students generally have a positive interest in reading. Most respondents express a love for reading and have varied reading habits. School reading is generally perceived as interesting, and the motivation to read comes from family and personal interest. According to students, the school library plays an important role in accessing books.

Keywords: library, reading habits and interests, literature, student motivation, school readings.

Univerzitet Crne Gore

Filozofski fakultet Nikšić

Studijski program za obrazovanje učitelja

Izjava o autorstvu

Ineta Kasumović

Na osnovu člana 22 Zakona o akademskom integritetu, ja, dolje potpisana,

IZJAVLJUJEM

pod punom krivičnom i materijalnom odgovornošću da je master rad pod nazivom

„Čitalačka interesovanja i navike učenika četvrtog razreda osnovne škole”

rezultat sopstvenog istraživačkog rada, da nijesam kršila autorska prava i koristila intelektualnu svojinu drugih lica i da je navedeni rad moje originalno djelo.

Mjesto i datum:
studentkinje:

Ineta Kasumović Potpis

Nikšić, 2023.godina

SADRŽAJ

UVOD	3 1
1. TEORIJSKI PRISTUP	3
1.1. Pojam čitanja	3
1.2. Smisao i značaj čitanja	5
1.3. Vrste čitanja	6
1.4. Čitanje u savremenom kontekstu	8 9
1.5. Čitanje lektira	9 10
1.6. Čitanje u kontekstu crnogorsko-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti	11
1.7. Čitalačke preference učenika mlađih razreda	13
1.8. Čitalački afiniteti učenika	14
1.9. Motivacija mlađih učenika za čitanje	16 17
1.10. Uloga školske biblioteke u razvijanju čitalačkih navika	20 21
1.11. Djeca i slobodno vrijeme	22 23
2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA	24 25
3. ISTRAŽIVAČKI DIO	26 27
3.1. Problem istraživanja	26 27
3.2. Predmet istraživanja	26 27
3.3. Cilj i zadaci istraživanja	26 28
3.4. Hipoteze istraživanja	27 28
3.5. Operacionalizacija varijabli	28 29
3.6. Karakter i značaj istraživanja	28 29
3.7. Uzorak istraživanja	28 30

3.8. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja.....	29 30
3.9. Preliminarno (sondažno) istraživanje	29 30
3.10. Organizacija i tok istraživanja.....	29 31
3.11. Statistička obrada podataka dobijenih rezultata	30 31
4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA.....	31 32
4.1. Prikaz i analiza istraživanja	31 32
5. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA.....	51 55
LITERATURA	55 58
PRILOZI.....	58 61

UVOD

U današnjem svijetu, oblikovanim brzim tehnološkim promjenama, pitanje čitalačkih interesovanja učenika postaje od sve većeg značaja. Čitanje, kao ključna jezička vještina na kojoj se temelji obrazovanje, ima duboke korijene u razvoju ljudskog uma; to je temeljna sposobnost i preduslov za svako učenje. Ono ne samo da obogaćuje vokabular, već i podstiče kritičko mišljenje, maštovitost i emocionalnu inteligenciju. Pod čitalačkim interesovanjem podrazumijeva se naklonost prema određenim književnim sadržajima, koja može biti motivisana određenim potrebama, namjerama ili željama čitaoca. Kako pojedini autori (Purić & Stojanović, 2019) ističu, učenici mlađeg uzrasta najradije čitaju prozne tekstove. Upravo razvijanjem čitalačkih interesovanja, razvijamo i čitalačke navike kod učenika.

Kao i sve ostale, i čitalačke navike se stiču. Izuzetno je važno uključiti djecu u čitanje još u predškolskom uzrastu, kako bi razvili dobre navike od samog početka. Vještina čitanja se kod djece razvija dok im roditelji listaju slikovnice i čitaju priče pred spavanje. Podsticanje djeteta da samostalno poseže za knjigom, kad god je to moguće, ključno je za uspostavljanje čitalačkih navika koje će kasnije biti temelj za njihovo obrazovanje i intelektualni razvoj tokom cijelog života.

U sve bržem tempu savremenog života, uz razvoj informacionih tehnologija, suočavamo se sa ozbiljnim izazovima u očuvanju čitalačkih navika kod djece. Međutim, knjiga ima mnogo veći značaj od obične lektire ili edukativnog materijala. Ona je prijatelj djece koji ih vodi kroz avanture i nepoznate svijetove. Kroz knjigu, djeca se upoznaju sa moralnim vrijednostima, i što je najvažnije – sa sobom. Čitanjem se razvijaju empatija i socijalne vještine kod djece, što je posebno važno u današnjem svijetu, gdje nerijetko, čini se, vlada bezosjećajnost.

Uprkos svim prethodno navedenim dobrobitima knjige i čitanja, sve je uočljivija potreba za istraživanjem čitalačkih interesovanja i navika učenika, jer se suočavamo sa

izazovima koje moderni načini komunikacije postavljaju pred tradicionalne oblike čitanja. Prema tome, motivaciju za ovo istraživanje pronalazimo u dubokom značaju čitanja za dijete, posebno u savremenom kontekstu obrazovanja.

Cilj našeg istraživanja se ogleda u utvrđivanju čitalačkih interesovanja i navika učenika četvrtog razreda osnovne škole. Iz postavljenog cilja istraživanja, proizilaze sljedeći zadaci: ispitati stavove učenika četvrtog razreda prema važnosti čitanja; ispitati čitalačke navike učenika četvrtog razreda; ispitati koliko u prosjeku godišnje učenici četvrtog razreda pročitaju knjiga; ispitati da li učenici četvrtog razreda čitaju lektire; ispitati ko, prema mišljenju učenika četvrtog razreda, najviše utiče na njihovu motivaciju za čitanje; ispitati da li učenici četvrtog razreda koriste biblioteku.

Ovim istraživanjem težimo ka detaljnijem razumijevanju važnosti čitanja za razvoj djece i ka sagledavanju aktuelnih čitalačkih navika učenika četvrtog razreda osnovne škole.

1. TEORIJSKI PRISTUP

1.1. Pojam čitanja

Čitanje predstavlja ključnu jezičku i kognitivnu vještinu koja omogućava dešifrovanje i razumijevanje pisanih riječi i rečenica, odnosno, riječ je o vještini koja nam omogućava svakodnevno funkcionisanje. To je proces interpretacije i dekodiranja niza znakova, obično slova ili simbola, u cilju prepoznavanja ili shvatanja informacija koje su sadržane u tekstu. Znati čitati znači „za što kraće vrijeme nastojati da se ‘izvuče’ i razumije suština koju sadrži pisana poruka“ (Ilić, Dragić & Jenjić, 2015: 689).

Vučković i Todorov (2010) ističu da čitanje nije samo mehanički čin, u kojem čitalac prelazi zapisani sadržaj, već ono predstavlja i stvaralački čin, u kojem čitalac pokušava da protumači tekst koji se nalazi ispred njega, težeći ka otkrivanju njegovog smisla.

Proces čitanja podrazumijeva prepoznavanje grafema kao vizuelnih znakova, zatim se uz pomoć mehanizma unutrašnjeg govora, realizuje simboličko pretvaranje grafema u foneme i uspostavlja veza između vizuelne slike riječi sa njenom auditivnom predstavom. Tri važna sistema su povezana u procesu čitanja, a to su: grafički (odnos grafema-fonema), sintaksički (dublja analiza veze među riječima) i semantički (samostalno značenje riječi i značenje u sklopu većih cjelina).

Čitanje predstavlja komunikacijski proces u okviru kojeg tekst predstavlja prenosioca poruka, a čitalac prima poruku. Ono podrazumijeva prepoznavanje grafema u pisanoj formi, i primanje poruke ili informacija iz onog što je napisano u tekstu (Pedagoška enciklopedija 2, 1989).

Čudina-Obradović (2004) vještinu čitanja poistovjećuje sa procesom dešifrovanja. Važno je napomenuti da postoji razlika između dešifrovanja i razumijevanja sadržaja teksta. Čitanje nije samo dešifrovanje, ono je mnogo više od toga, jer onaj koji čita, mora razumijeti i sadržaj napisanog. „Svrha vještine čitanja je postizanje razumijevanja“ (Čudina-Obradović, 2014: 189). Dakle, razumijevanje teksta zahtjeva aktivno razmišljanje, povezivanje sa prethodnim znanjem i razmišljanje o samom kontekstu. Čudina-Obradović (2014) ističe da na

kvalitetno razumijevanje prilikom čitanja utiču tri komponente vještine čitanja, a to su: brzina, tačnost i tečnost, ali i način podučavanja čitanja. Razumijevanje prilikom čitanja podrazumijeva i „transformisanje doslovnog značenja pročitano­g kroz njegovo smještanje u širi kontekst ranijih znanja i iskustava“ (Leksikon obrazovnih termina 2014: 661). Shodno prethodno navedenom, možemo reći da se čitanje ne odnosi samo na mehaničko čitanje određenog teksta koji je napisan, već „kompleksnost učenja čitanja je izuzetna s obzirom na to da je riječ o vještini koja obuhvata niz kognitivnih tehnika i strategija – od početnog dešifrovanja grafema i njihovog prevođenja u foneme, pa do razumijevanja pročitano­g teksta“ (Vučković, 2017: 69).

Čitanje je vještina koja igra ključnu ulogu u svakodnevnom funkcionisanju čovjeka. Učenjem čitanja, a uporedo i pisanja, dijete uvodimo u svijet pismenosti (Vučković, 2008). Čitanje se ne ograničava samo na poznavanje slova i spajanje glasova u cjeline, već ono podrazumijeva mnogo više; čitanje je razumijevanje pročitano­g. Veoma je važno da kod djece provjeravamo da li razumiju ono što čitaju (Vučković, 2008). Miladinović (1994) smatra da učenik čita sa razumijevanjem ako mu je jasno značenje riječi, termina i slikovitih izraza, ako razumije smisao teksta, ako shvata usmjerenost sadržaja, ako zna da izrazi svoje stanovište, odnosno ideju tokom čitanja. Sa druge strane, autor Adams (1990) navodi da dijete ne bi trebalo da čita tekst, sve dok ne upozna od 80 – 90% riječi koje ga čine. Postoje četiri komponente razumijevanja pročitano­g, a to su:

- karakteristike čitača (nivo i sadržaj prethodnog znanja);
- interesi i motivacija za čitanje;
- karakteristike materijala koji se čita;
- strategije koje čitalac koristi i zahtjevi situacije u kojoj se čita (Braun i sar., 1983).

Okruženje u kojem dijete odrasta treba da bude podsticajno za učenje čitanja i pisanja. Knjiga je nezaobilazan dio dječijeg ambijenta i to od najranijih dana-prvo u funkciji igračke, a postepeno i u ulozi izvora mnogih informacija i zadovoljstava. Slikovnice su često prve knjige s kojima se djeca susreću i važno je da se djeca upoznaju s njima, kako kod kuće, tako i u vrtiću. Jednako važan podsticaj iz okruženja su i odrasli koji čitaju, budući da djeca često uče po modelu. U ovom kontekstu, uloga roditelja je od suštinskog značaja u procesu učenja čitanja i razvijanja kvalitetnih čitalačkih navika.

„Čitanje književnoumjetničkih tekstova se u mnogo čemu razlikuje od čitanja ostalih vrsta tekstova“ (Vučković, 2010: 224). Naime, dok se ostali tekstovi čitaju brzinom koju nam dozvoljava stepen razumijevanja problematike u tekstu, književnoumjetnički

tekstovi se čitaju onom dinamikom koja omogućava da se zamisle virtualni svijetovi koji su stvoreni posredstvom riječi (Vučković, 2010). Dakle, za čitanje književnoumjetničkih tekstova nije potrebno samo razumijevanje pročitano, već i kompletan estetski doživljaj (Vučković, 2010).

1.2. Smisao i značaj čitanja

Čitanje donosi sa sobom brojne dobrobiti i predstavlja nezamjenjiv dio našeg svakodnevnog života. Ova vještina unapređuje našu sposobnost koncentracije, memorije i kreativnosti. Kroz čitanje, mi razvijamo dublje razumijevanje empatije i postajemo sposobni da se saosjećamo sa drugim ljudima i različitim kulturama.

Ova važna vještina igra ključnu ulogu u obrazovanju, komunikaciji i razvoju ličnosti. Uloga čitanja je ključna u svim predmetima koji se izučavaju u školi, tako da „učenici koji nemaju dobro razvijene čitalačke strategije, ne mogu biti uspješni – ne samo u učenju maternjeg jezika, već ni u saznavanju matematike, prirodnih i društvenih nauka“ (Vučković, 2017: 69). Čitanje je ključni način prenošenja znanja i omogućuje nam da istražujemo različite teme i steknemo nova saznanja. Takođe, čitanje igra bitnu ulogu u razvoju vještina pisanja, komunikacije i govora. Susrećemo se sa različitim stilovima pisanja koji bogate naš rječnik na funkcionalan način. Kroz čitanje, kritičko razmišljanje se razvija – analiziramo i tumačimo informacije, razmišljamo o njihovoj relevantnosti, značenju i pouzdanosti.

Čitanje, naročito čitanje radi zabave, utiče na djecu u razvijanju vještina čitanja i pisanja, razumijevanja, proširivanja rječnika, oblikovanja pozitivnog stava prema čitanju, povećavanju čitalačkog samopouzdanja te pronalaženju zadovoljstva u čitanju i u zrelih godinama. Osim toga, čitanje ima i druge dobrobiti, kao što su povećanje opšteg znanja i kulture, bolje razumijevanje drugih kultura, aktivnije sudjelovanje u zajednici, unaprijeđivanje socijalnih vještina i sl. (Clark & Rumbold, 2006: 9 – 10).

Međutim, čitanje ne ispunjava samo obrazovnu svrhu; ono istovremeno pruža trenutke uživanja, zadovoljstva i avanture. Preplavljujući se stranicama knjiga, ulazimo u nepoznate svijetove sa intrigantnim likovima i događanjima. Kroz ovaj proces podstičemo sopstvenu maštovitost, utičemo na raspoloženje i obogaćujemo rječnik. Postajemo sve vještiji u izražavanju sopstvenih misli i emocija.

“Ljubav prema književnosti u mnogo čemu oplemenjuje učenike, razvija njihove umne sposobnosti, i omogućava im emocionalni razvoj putem identifikacije sa omiljenim književnim likom” (Vučković, 2010: 217).

Generalno, čitanje ima neizmjernu važnost u našem životu. Književnost, priče i fikcija podstiču maštovitost i kreativnost. Osim toga, čitanje nam pruža odmor i emocionalno olakšanje, pomažući nam da se udaljimo od svakodnevnog stresa i pružajući nam priliku da se opustimo.

Djeci bi trebalo čitati od najmlađih dana, i na taj način im usaditi pozitivan odnos prema intelektualnim vrijednostima. Primarnu ulogu u stvaranju pozitivnih odnosa prema čitanju imaju roditelji, prije svega, a zatim i vaspitači, učitelji i stručni saradnici.

1.3. Vrste čitanja

Zbog složenosti samog procesa čitanja, u literaturi se možemo sresti sa različitim vrstama čitanja.

Vrste čitanja možemo razlikovati u odnosu na realizaciju, subjekat čitanja i doživljajno-saznajni proces (Težak, 1996). U podjeli čitanja, Težak (1996) postavlja sljedeće kriterijume: čitač (ko?), tekst (šta?), mjesto (gdje?), svrha (zašto?) i način (kako?). Kada govorimo o podjeli u odnosu na realizaciju, razlikujemo čitanje naglas i čitanje u sebi. U odnosu na subjekat čitanja, postoje: individualno (samostalno), grupno, nastavnikovo, glumčevo, učenikovo i čitanje po ulogama. Prema doživljajno-saznajnim zadacima, čitanje može biti logičko, interpretativno, usmjereno, analitičko i kritičko čitanje (Težak, 1996).

Čitanje naglas možemo definisati kao posebnu vrstu jezičke djelatnosti pri kojoj se znakovi pisanog jezika prenose u znakovni sastav govorenog jezika (Rosandić, 2005). Čitanje naglas je vrsta čitanja u kojoj čitalac naglas izgovara pročitane znakove, i često se koristi u nastavi maternjeg jezika i književnosti. U crnogorskom obrazovnom kontekstu, učenje čitanja naglas počinje u drugom razredu osnovne škole, kada učenici usvajaju slova ćirilice pisma. Ova vrsta čitanja se uglavnom koristi pri interpretaciji književnoumjetničkog teksta; usmjereno je na čitaoca, ali i na slušaoca – kako bi se i oni približili tekstu dok slušaju. Ova vrsta čitanja se može koristiti u svim tipovima nastavnog

časa, fazama i situacijama (Rosandić, 2005). Isti autor smatra da čitaoci naglas u nastavi književnosti mogu biti učitelji, ali isto tako i učenici, kao i druge osobe. Čitanje naglas može biti neposredno i posredno. O neposrednom čitanju govorimo kada učenik čita okrenut ka nastavniku (licem u lice), ili obrnuto. Posredno čitanje obavlja čitač na televiziji, radiju, i slično (Težak, 1996).

Interpretativno čitanje definiše se kao neka posebna vrsta čitanja naglas kojom se iskazuje doživljaj književnoumjetničkog teksta (Rosandić, 2005). U literaturi možemo naći različite nazive za ovu vrstu čitanja: izražajno, doživljajno, estetsko. Ovim čitanjem, mi tekst govorno oživljavamo. „Zadatak interpretativnog čitanja je prenošenje autorovih emocija i misli slušaocu“ (Vučković, 2010: 224). Svijet učenika se obogaćuje interpretativnim čitanjem književnih tekstova tokom svih obrazovnih ciklusa (Visinko, 2014). Kada je u pitanju sastav školske interpretacije teksta, ona podrazumijeva organizaciju časa u kojoj „se ostvaruje doživljaj umjetničkog djela, a učenik/učenica je u poziciji estetskog subjekta“ (Rosandić, 2005: 434). Čas književnosti započinje doživljajno – sazajnom motivacijom, koja se odnosi na psihološku pripremu učenika na recepciju književnoumjetničkog djela. Nakon motivacije, slijedi najava teksta. Rosandić (2005) smatra da najava teksta podrazumijeva ime i prezime autora, naslov i vrstu djela, kao i godinu njegovog objavljivanja. Prije interpretativnog čitanja, učitelj mora pripremiti učenike, u smislu da slušaju pažljivo, da im sve na klupama bude zatvoreno – kako bi održali svoju pažnju, i da će nakon samog čitanja uslijediti analiza i razgovor o tekstu. „Čitanje nikako ne treba prekidati da bi se učenicima dala dopunska obavještenja o djelu, autoru i slično, ili da bi se učenici upozorili na neka značajna mjesta ili da bi se nekima od njih uputila dodatna opomena“ (Vučković, 2010: 224). Prilikom čitanja u prvom ili drugom razredu, kada učenici još uvijek nemaju izgrađenu vještinu pomnog slušanja, često će učenici reagovati, a ukoliko se to desi, nastavnik može povećati jačinu glasa kako bi upozorio učenike da ne komentarišu za vrijeme čitanja (Vučković, 2010). Nakon interpretativnog čitanja, slijedi emocionalno – intelektualna pauza, koja se definiše kao „trenutak ćutnje poslije čitanja teksta kad učenici/učenice sređuju utiske koje je proizveo tekst, a učitelj/učiteljica prati vidljive reakcije koje je čitanje izazvalo“ (Rosandić, 2005: 219). Nakon toga, slijedi provjeravanje učenikovih doživljaja i utisaka koje su stekli slušanjem književnoumjetničkog teksta. „Analitičko – sintetički postupak treba adekvatno pripremiti, ispuniti ga kreativnim aktivnostima koje će što više usmjeriti djecu ka kvalitetnijem razumijevanju teksta“ (Vučković, 2010: 225).

Čitanje u sebi je čitanje kojim se svakodnevno koristimo, naše unutrašnje čitanje. Čitanje u sebi se koristi kako u nastavnim, tako i u vannastavnim čitalačkim aktivnostima. Prema riječima autora Kobola (1980), kod čitanja u sebi, fokus je na brzini čitanja, što znači da preskačemo čitanje riječi, odnosno rečenica, već čitamo gledanjem. Prema Gabelici i Težaku (2017), ova vrsta čitanja se takođe može primjenjivati prilikom čitanja lektire, i kao posljedicu ima snažnu motivaciju za dalje čitanje. Ova vrsta čitanja pomaže učeniku da ostane fokusiran na samo značenje i smisao teksta koji se čita.

Takođe, u nastavi maternjeg jezika i književnosti možemo realizovati čitanje u paru, gdje dolazi do izražaja princip tolerancije, uvažavanja i saradnje.

Istraživačko čitanje je čitanje u kojem učenici samostalno nešto istražuju, a može se sprovoditi samostalno, u paru ili u grupi (Soče, 2010). Ova vrsta čitanja podstiče radoznalost i kritičko mišljenje kod djece. „Istraživačko čitanje podrazumijeva otvorenost prema istraživanju, jaču motivaciju, maksimalnu misaonu uključenost, radi uočavanja dominantnih vrijednosti određenog književnog djela“ (Soče, 2010: 75). Glavni cilj koji se želi ostvariti ovom vrstom čitanja, jeste da učenici samostalno u tekstu pronađu odgovore na pitanja i rješenja postavljenih zadataka.

Uloga i svrha čitanja je višestruka. U skladu s tim, čitati možemo u cilju uživanja, kako bismo nešto naučili, ispunili svoje slobodno vrijeme ili kako bismo obavili neki zadatak. Visinko (2014) govori o četiri grupe čitanja, a to su:

- čitanje u lične (privatne svrhe), koje može biti rekreativno, informativno i istraživačko čitanje;
- čitanje u obrazovne svrhe – podrazumijeva čitanje radi učenja, sticanja novih ili proširivanja već postojećih znanja;
- čitanje u profesionalne svrhe – podrazumijeva tekstove koje pojedinac čita, a tiču se njegove profesionalne djelatnosti;
- čitanje u javne svrhe – podrazumijeva čitanje potrebnih dokumenata o javnim događajima, a tiču se društvenog života.

1.4. Čitanje u savremenom kontekstu

U savremenom kontekstu, pojavom masovnih medija i brzim napretkom informacionih tehnologija, čitanje se suočava sa brojnim izazovima i mogućnostima. Međutim, možemo reći da knjiga još uvijek nije izgubila značaj i vrijednost.

U samom procesu modernizacije, primjećujemo rastući trend provođenja sve više vremena pred televizorom ili računarom, dok se istovremeno smanjuje vrijeme posvećeno čitanju. Ovaj fenomen izaziva „negativne posljedice na razvoj vještina čitanja kod djece i mladih. Taj se fenomen može spriječiti ako se uključi veza porodica-škola-biblioteka, ako se radi na povezivanju tradicije s inventivnošću i kreativnošću“ (Nagy, 1999: 15). „Čitaoci radije u digitalnom obliku čitaju tekstove koji su kraći, kada nešto neobavezno čitaju ili kada im je dosadno, a čitanje s papira radije će odabrati kada čitaju duže tekstove, kada treba o nečemu dublje razmišljati, kada moraju voditi bilješke“ (Liu, 2012: 89).

„Novi mediji mogu biti dobar posrednik do knjige, kao što knjiga može biti posrednik do novih medija“ (Stričević, 1997: 87). ~~Dakle, P~~potrebno je napraviti ravnotežu između ~~knjige i digitalnih medija~~digitalnih medija i knjige, a u tome ~~veoma važnu~~važnu ulogu imaju roditelji, koji moraju da pruže djeci sveobuhvatno vaspitanje, ističući djeci da nije nužno međusobno isključivanje digitalnih medija i knjige.

Istraživanja pismenosti PISA (engl. *Programme for International Student Assessment*), koje svake treće godine na međunarodnom nivou sprovodi Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD), među pola miliona petnaestogodišnjaka iz ukupno sedamdesetak zemalja svijeta donosi neke nove zaključke o čitanju u kojima je moguće prepoznati Metjuov efekat (OECD, 2019). Metjuov efekat je pojava koja pokazuje da djeca koja savladaju čitanje u najranijem dobu, mogu da razviju mentalne sposobnosti koje će im pomoći kasnije u životu, a ona djeca kod kojih se te rane navike ne formiraju, konstantno će biti manje uspješna. Dakle, početne razlike među učenicima vremenom postaju sve izraženije. Navedeno istraživanje sprovedeno u Hrvatskoj ukazuje na to da učenici iz godine u godinu sve manje i manje čitaju (PISA, 2018). Međutim, knjiga čitaocima nudi nešto što im nijedan medij ne može ponuditi, a to je doživljaj i saznavanje jednog virtuelnog svijeta na unikatan i neponovljiv način zahvaljujući maštarskim sposobnostima svakog pojedinog recipijenta, i naravno, sve to posredstvom štampane, poetski kodirane riječi čija je osnovna funkcija estetska-ljepota same jezičke poruke (Vučković, 2012: 197).

1.5. Čitanje lektira

Čitanje lektira predstavlja vid bogaćenja umjetničko-književnog i jezičkog iskustva, i veoma je važan dio maternjeg jezika i književnosti (Vučković, 1993).

U crnogorskom kontekstu, u prva dva ciklusa osnovne škole, Predmetni program za crnogorski-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost (2017) ne propisuje obavezne

tekstove za čitanje. U predmetnom programu se ne koristi termin obavezna lektira, već *predložena djela za čitanje u nastavcima od strane nastavnika* (prvi ciklus) i *prijedlog djela za čitanje kod kuće* (drugi i treći ciklus). Kada je u pitanju izbor predloženih djela za čitanje kod kuće, „trebalo bi da se nađu oni tekstovi koji imaju nesumnjivu estetsku vrijednost i predstavljaju najbolja ostvarenja svoje vrste“ (Vučković, 2010: 220). Prilikom izbora djela za čitanje kod kuće, nastavnik ne mora striktno da se pridržava spiska predloženih djela, ali, mora voditi računa o sljedećim kriterijumima: estetskoj vrijednosti, adekvatnosti tekstova za dostizanje ishoda učenja, o proporcionalnom odnosu rodova i vrsta, jezičkoj prilagođenosti uzrastu učenika. Kada govorimo o najmlađim učenicima, koji još uvijek nemaju izgrađenu naviku čitanja, „prvi kontakti sa literarnim djelom imaju izuzetno važnu ulogu u smislu njegovog prihvatanja ili neprihvatanja“ (Vranjković, 2011: 196). Najzastupljenija forma u predloženim djelima za čitanje kod kuće je roman, pored bajke i pripovijetke. U četvrtom razredu osnovne škole, između ostalih tekstova, predloženi su i romani *U kraljevstvu slova*, *Kaktus bajke*, *Mala sirena*, *Bajka o ribaru i ribici* (Program 2017).

Čitanjem književnih djela, djeca razvijaju i ostvaruju primarni zadatak škole, a to je vještina čitanja. „Usvajanje vještine čitanja je glavni zadatak djeteta u početnom školovanju i savladavanje tog zadatka otvara mu put za gotovo sve kasnije učenje“ (Čudina-Obradović, 2008: 15).

Kada govorimo o predloženim tekstovima za čitanje, važno mjesto zauzima i dnevnik čitanja. To je bilježnica u kojoj učenici bilježe svoja zapažanja, misli, doživljaje, asocijacije i stavove prema pročitanoj (predloženoj) djelu. Kada govorimo o četvrtom razredu osnovne škole (crnogorski kontekst), ona nosi naziv „*Putovanje sa knjigom*“, i u njoj djeca poslije svakog pročitanoj djela imaju niz pitanja i zadataka koje odrađuju samostalno, ili uz pomoć učitelja.

Učitelji se nerijetko suočavaju sa problemom motivisanja učenika za čitanje lektira (Lazarich & Čančar, 2020). Isti autori smatraju da je negativan stav učenika prema čitanju lektire problem sa kojim se suočavaju mnoge države u svijetu. Odbijanjem čitanja lektira, učenik trpi dvostruki gubitak, i to bez svijesti o tome. Na taj način propušta priliku da istinski osjeti neprocjenjive vrijednosti knjiga i gubi sposobnost da se samostalno koristi literaturom i da u njoj pronađe ljepotu koju mu samo knjiga može ponuditi (Vučković, 1993).

„Ponekad i učitelji nevoljno pristupaju nastavi lektire jer se suočavaju s izazovom smišljanja motivacionih postupaka za čitanje“ (Lazarich & Čančar, 2020: 155). O motivaciji učenika za čitanje, pisaćemo u nekom od narednih poglavlja rada.

1.6. Čitanje u kontekstu crnogorsko-srpskog, bosanskog, hrvatskog jezika i književnosti

Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost obavezan je predmet u osnovnoj školi i izučava se tokom svih devet razreda osnovne škole. Ovaj predmet ima poseban značaj u vaspitno-obrazovnom procesu, jer su znanja koja se stiču u okviru njega neophodna i za sticanje znanja iz drugih predmeta. Svrha proučavanja ovog predmeta jeste da učenike osposobi za jasno, tačno i prikladno sporazumijevanje standardnim jezikom, i da im omogući prihvatanje, razumijevanje, vrednovanje i stvaranje različitih govornih i pisanih tekstova svjesnom primjenom komunikacijskih strategija (Program, 2017). Ishodi nastave maternjeg jezika i književnosti se realizuju kroz slušanje, čitanje, govorenje i pisanje, čime učenici razvijaju svoje čitalačke, informacione, medijske i interkulturalne pismenosti, što predstavlja preduslov za lični razvoj učenika i njihovo dalje školovanje. Nastava predmeta *Crnogorski – srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost* upućuje učenike da uvažavaju kulturno nasljeđe čovječanstva (Program, 2017).

Program (2017) se sastoji iz dvije oblasti: nastave jezika i nastave književnosti. U okviru nastave jezika, izdvajaju se tri podoblasti, a to su: čitanje neumjetničkih tekstova različitih vrsta, stvaranje tekstova po ugledu na čitane (usmeno i pisano izražavanje) i gramatika i pravopis. Kada je u pitanju nastava književnosti, ona obuhvata: čitanje i interpretaciju književnoumjetničkih tekstova, stvaranje tekstova po ugledu na čitane (usmeno i pisano izražavanje) i usvajanje književnoteorijskih pojmova – u skladu sa uzrastom učenika.

U prvom ciklusu osnovne škole (I, II i III razred), fokus nastave maternjeg jezika i književnosti je na savladavanju početnog čitanja i pisanja. Usvajanje vještine čitanja se usvaja u drugom razredu. S obzirom na to da učenici u ovom uzrastu još uvijek ne mogu samostalno čitati tekstove, realizuje se čitanje u nastavcima, odnosno učenici slušaju nastavnikovo čitanje. U ovom ciklusu, nastava maternjeg jezika i književnosti se usko povezuje sa drugim predmetima, pa se tako, uporedo sa usvajanjem vještina čitanja i

pisanja, obavljaju i druge aktivnosti. U tom smislu, učenici učestvuju u razgovorima, razvijaju sposobnost logičkog mišljenja, ovladavaju osnovnim znanjima iz pravopisa, slušaju, čitaju kraće neumjetničke tekstove, slušaju, čitaju, doživljavaju, govore i pišu jednostavne tekstove po ugledu na književnumjetničke. Spisak predloženih tekstova je napravljen uvažavajući kriterijume estetske vrijednosti i primjerenosti tekstova (tematski, strukturno i stilski) uzrastu učenika i njihovom iskustvu. Ovaj spisak ne ograničava nastavnike; oni mogu izabrati i neke druge tekstove, ali bitno je da se pridržavaju navedenih kriterijuma. Takođe, nastavnici ne treba da insistiraju na čitanju svih predloženih tekstova, jer je to teško postići, s obzirom na predloženi broj časova iz nastave maternjeg jezika i književnosti.

Kada je II ciklus (IV, V i VI razred) u pitanju, on podrazumijeva da su učenici već usvojili vještine čitanja i pisanja. U skladu s tim, Program (2017) predlaže tekstove koje će učenici samostalno čitati i analizirati, kao i stvarati odgovarajuće umjetničke i neumjetničke tekstove, a sve to u skladu sa svojim uzrastom, iskustvima, interesovanjima i saznavnim sposobnostima. Na ovaj način, učenici aktivno razvijaju svoje sposobnosti razumijevanja, sposobnosti razumijevanja i saznavne sposobnosti. Takođe, učenici postaju svjesni razlika u strukturi književnumjetničkih i neumjetničkih tekstova.

U trećem ciklusu (VII, VIII i IX razred), ishodi pri obradi umjetničkih i neumjetničkih tekstova su takođe navedeni odvojeno, što ne smije uticati na interno jedinstvo predmeta.

Predmetni program (2017) predviđa čitanje lirike, epike i drame. Program tekstove predlaže, što znači da nastavnici imaju značajnu autonomiju u smislu njihove selekcije i nastavne interpretacije (Vučković, 2012). Međutim, nastavnici, uglavnom, pripremaju i realizuju čitanje svih programom predloženih tekstova (Vučković, 2012).

„Čitanje je u nastavi maternjeg jezika i književnosti izuzetno važna aktivnost, zapravo jedna od četiri temeljne govorne sposobnosti“ (Vučković, 2010: 218). U nastavi maternjeg jezika, čitanje je postavljeno dualno – tretira se kao cilj (u prvoj trijadi osnovne škole), ali i kao sredstvo, putem kojeg se usvajaju verbalni sadržaji iz svih nastavnih predmeta (Vučković, 1993).

Čitanje književnumjetničkih djela u nastavi maternjeg jezika i književnosti, sa jedne strane, mora imati karakter doživljajnog, ali takođe i čitanja sa razumijevanjem književnumjetničke datosti (Vučković, 2010). U skladu s tim, čitalac

književnoumjetničkog teksta, pored razumijevanja tekstualne stvarnosti, mora doživjeti i emocije koje su tekstem predstavljene, zamisliti opisane predjele, likove, ambijente, dopuniti mjesta neodređenosti, prepoznati ulogu pojedinih slojeva štiva, procijeniti vrijednost djela, tj. identifikovati ostvarenu veličinu estetske distance. Sve su to, jasno je, složeni procesi za koje je neophodan uslov tzv. pomno čitanje u kome presudan faktor kvaliteta nije brzina čitanja, već ostvarena konkretizacija djela u svijesti čitaoca (Vučković, 2010).

1.7. Čitalačke preference učenika mladih razreda

U novije vrijeme, odnos prema knjizi i interesovanje za čitanjem knjiga uslovljeni su kulturološkim i društvenim promjenama. Ekspanzija elektronskih medija i razvijanje moderne kulture doveli su do određenih promjena odnosa prema tradicionalnim kulturnim vrijednostima, pa i prema knjizi kao temeljnom znaku tradicionalne kulture (Ilić i sar, 2007).

Iako je izdavačka produkcija sve bogatija i raznovrsnija, mladi čitaoci postaju sve manje zainteresovani za čitanje knjiga (Purić, 2014). Mnoga istraživanja, koja su sprovedena u svijetu i kod nas, dolaze do sličnih rezultata-da je nezainteresovanost i apstinencija od knjige sve veća i veća (Ilić i sar., 2008; Brolin, 2008). Jedan od najvažnijih zadataka nastave književnosti je razvijanje ljubavi prema knjizi i čitanju. Od nastave književnosti se očekuje da kod učenika mladih razreda osnovne škole razvije potrebu za knjigom i da osposobi učenike da samostalno biraju knjige i da uživaju u ljepotama koje im samo knjiga može ponuditi.

Mnoga istraživanja ukazuju na to da najmlađi učenici čitaju samo sadržaje za koje su zainteresovani (Šefer, 2003). Ukoliko želimo da nam nastava bude što uspješnija, veoma je važno da uspostavimo vezu između književnosti i interesovanja učenika (Koufman, 2005). Razvijanje čitalačkih navika je veoma važno, moramo neprestano podsticati interes za čitanje, razvijati kulturu čitanja kod djeteta. Ključni korak u ovom procesu jeste otkrivanje čitalačkih preferenci učenika, kao i razvijanje pozitivnih stavova prema čitanju.

Pod čitalačkim preferencama podrazumijeva se naklonost prema određenim književnim sadržajima. Naklonost prema određenim književnim sadržajima može biti

motivisana različitim željama, potrebama, namjerama, može biti uslovljena nekim društvenim vrijednostima, socijalnim i ekonomskim okruženjem (Purić, 2014).

Učenici mlađih razreda osnovne škole najradije čitaju prozne tekstove, a najomiljenije su im bajke, priče i romani (Todorov, 2006). Kada su u pitanju preference dječaka i djevojčica, pri izboru sadržaja za čitanje, djevojčice su više zainteresovane za priče koje sadrže motive vezane za odrastanje, interpersonalne odnose, porodični život (Šeli-Robinson, 2001). Kod dječaka je drugačija situacija, oni su više zainteresovani za priče o ratu, sportu, avanturama, nauci i izumima (Šeli-Robinson, 2001).

Fundamentalna razlika između dječaka i djevojčica je u čitalačkoj motivaciji. Dječaci čitanje ne smatraju aktivnošću slobodnog vremena, zato i manje čitaju u odnosu na djevojčice. Učenici mlađih razreda osnovne škole uživaju u knjigama koje odgovaraju njihovim afinitetima i koje im pomažu u sticanju znanja o sadržajima koji ih interesuju, ovo dodatno povećava njihovu želju za čitanjem (Mid, 2012).

1.8. Čitalački afiniteti učenika

Književni interesi su posebna vrsta interesa koji pokazuju čovjekovu usmjerenost (sklonost ili afinitet) za čitanje određenih književnih djela, za proučavanje književnosti, za književno stvaranje (Rosandić, 1986). Pojam književnih interesa obuhvata interes za čitanje književnih djela (čitalački interes), interes za studij (proučavanje književnosti), interes za književno stvaranje i interes za nastavu književnosti (Rosandić, 1986). Pojedine vrste interesa se javljaju u različitim fazama života. Rosandić (1986) smatra da se književni interesi javljaju već u predškolskom periodu, a interesi za bajke, komične stihove i priču pojavljuju se u kasnom predškolskom razdoblju.

Djetinjstvo predstavlja važan period u životu svakog pojedinca. Ono se obično dijeli na tri faze, prema mišljenju mnogih psihologa. Prva faza je predškolska (1-7 godina), druga školska (7-11), treća prepubertetska (11-14 godina). Ovim fazama se nerijetko dodaje i tzv. adolescentska faza, koja obuhvata period od 14. do 17. godine, u kojem mlade osobe emocionalno i polno sazrijevaju.

Kada govorimo o predškolskoj fazi djetinjstva, moramo naglasiti dva perioda u okviru nje, a to su: period do treće godine života i period od treće do sedme godine života.

Do treće godine života, dijete voli pjesmu, i na njega snažno utiču ritam i glas (Vuković, 1996). Na kraju ovog perioda, djeci postaju interesantne slikovnice sa crtežima i velikim slikama. Čitanje slikovnica predstavlja omiljenu djetetovu aktivnost. Prema mišljenju Nova Vukovića (1996), slikovnice su vrsta knjige – igračke i pomoćnog sredstva za proširenje dječijeg znanja. „Slikovnica nije čista književna vrsta, nego kombinacija književnog i likovnog izraza“ (Crnković i Težak, 2002: 15). Drugi period predškolske faze, od treće do sedme godine života, je „uzrast koji je u savremenom svijetu često obuhvaćen tzv. predškolskim vaspitanjem u okviru specijalizovanih institucija (dječijih vrtića)“ (Vuković, 1996: 38). Ovaj uzrast najviše voli bajke. Bajke predstavljaju djetetov prvi dodir sa književnošću i imaju značajan uticaj na njegov intelektualni i emocionalni razvoj. Često su među autorima postajale nesuglasice oko vaspitnoj ulozi bajke. Naime, mnogi autori su smatrali da bajke imaju negativan uticaj na djecu, jer u djeci bude osjećaj straha i nelagodnosti, i odvlače ih od realističnog svijeta. Čak je, početkom XX vijeka, bajka skoro proglašena iz školskih programa, uz obrazloženje da ona negativno utiče na psihi djeteta, i da ga odvlači u svijet mračnih i opasnih maštarija (Vuković, 1996). Dilema je razriješena i bajka je ne samo vraćena u programe, i posljednjih decenija je doživjela pravu renesansu (Vučković, 2019). Dakle, to je književna vrsta koja je jedna od najpopularnijih u dječijoj književnosti. „Djeca često i bez čuđenja, sa radošću ili sa strahom, prihvataju pojave i likove koji su daleko od stvarnoga svijeta, prihvataju to čudesno ili fantastično“ (Crnković i Težak, 2002: 21). Fantastika savršeno odgovara djeci, posebno mlađeg školskog uzrasta (Vučković, 2019). Pored bajki, djeca u ovom periodu vole kratke i jednostavne tekstove o događajima u krugu porodice, šaljive dječije pjesme i slično (Vuković, 1996).

U drugoj fazi djetinjstva, od sedme do jedanaeste godine, bajka i dalje dominira kao omiljena književnoumjetnička forma, ali javlja se interesovanje i za priče o životinjama. Djeca u ovom periodu rado čitaju i priče o drugim zemljama, kao i priče o egzotičnim sadržajima (Vuković, 1996). Oko devete godine života, počinje da slabi dječije interesovanje za bajku i fantastiku, i „računa se da je to slabljenje vezano sa većim obrazovanjem djeteta“ (Vuković, 1996: 39).

U periodu od jedanaeste do četrnaeste godine života, javlja se razlika u ponašanju između dječaka i djevojčica, a to se odražava i na njihovo interesovanje za čitanje. Djevojčice vole priče o romantičnim avanturama, o prvim ljubavima. Takva literatura nema umjetničku vrijednost, tako da je „cijela ta faza najviše izložena opasnostima od tzv. šunda“ (Vuković, 1996: 40). Dječaci u ovoj fazi su više naklonjeni avanturističkoj literaturi.

Čitalačka interesovanja u periodu adolescencije su vezana za tematiku svakodnevnog života, emocionalnu sferu, seks i slično (Vuković, 1996).

Možemo zaključiti da se čitalačka interesovanja i afiniteti učenika razlikuju u svim fazama, „zavisno od njihove intelektualne ili biološke zrelosti“ (Vuković, 1996: 40). Malo dijete, na primjer, voli sve ono što je u skladu sa njegovim doživljajem svijeta i okoline koja ga okružuje, a odbacuje sve ono što se razlikuje od njegovih očekivanja. Adolescenti, sa druge strane, vole literaturu koja gravitira svijetu odraslih, kako u pogledu tematike, tako i u pogledu složenosti i obima (Vuković, 1996). Učenici nižih razreda pokazuju interes za likove i fabulu; privlače ih neobični likovi iz bajki i basni, kao i uzbudljiva fabula (Rosandić, 1986). Isti autor smatra da u starijim razredima takođe prevladava interes za likove i fabulu, ali je pažnja učenika usmjerena i na kompoziciju djela, temu, jezik i autora.

U tumačenju književne umjetnosti u nastavi u mlađim razredima osnovne škole, osim umjetničkih vrijednosti svakog pojedinačnog djela, uvažava se i žanrovska oformljenost (Purić, 2017).

Izbor djela za samostalno čitanje temelji se na tematskoj raznovrsnosti (Rosandić, 1986). Tematska raznovrsnost se iskazuje brojčano, pa se tako „u prvom razredu postavlja šest do osam tematskih krugova: djeca, životinje i biljke, priroda, roditeljski dom, uzbudljivi doživljaji, putovanja, igračke i slično“ (Rosandić, 1986: 83). Isti autor navodi da se iz razreda u razred povećava broj tema, odnosno da se proširuju već otvoreni tematski krugovi i da se otvaraju novi nivoi interpretacije.

Osim tematske raznovrsnosti, izbor djela za samostalno čitanje se temelji i na žanrovskoj raznovrsnosti (Rosandić, 1986). Bajka i basna se, prema riječima Rosandića (1986), uključuju u mlađim razredima, a esejističko – kritička proza u srednjim školama. „Žanrovska ravnomjernost osigurava skladan razvoj ličnosti, omogućuje svestrano i kompleksno upoznavanje književnosti, te razvijanje specifičnih recepcijskih i analitičkih sposobnosti“ (Rosandić, 1986: 83).

1.9. Motivacija mladih učenika za čitanje

Motivacija je podjednako bitna u svim područjima ljudskog djelovanja, jer bez adekvatnog podsticaja, nema aktivnosti, kao ni rezultata (Soče, 2010).

Motivacija mladih učenika za čitanje predstavlja ključni izazov u obrazovanju. Kako bi se razvile njihove čitalačke vještine i stvorila pozitivna veza sa knjigama, važno je koristiti različite strategije i pristupe koji će podstaći njihovu radoznalost, imaginaciju, interesovanje i entuzijazam prema čitanju. U današnje vrijeme potrebno je mnogo više truda kako bismo zainteresovali učenike za knjigu i kako bismo ih motivisali na čitanje (Soče, 2010).

Porodica i školsko okruženje imaju značajan uticaj na motivaciju za čitanje kod djece. Obje ove sfere igraju ključnu ulogu u oblikovanju čitalačkih navika i interesovanja kod mladih generacija. „Roditelji su najvažniji za djetetovu čitalačku motivaciju“ (Čudina-Obradović, 2008: 199). Ukoliko djeca često vide roditelje da čitaju, slijediće njihov primjer (Čudina-Obradović, 2014). Uspješnost u čitanju je veća kod djece koja su imala toplo roditeljstvo, odnosno roditelje koji su pratili njihove potrebe (Čudina-Obradović, 2014). „Dostupnost privlačnog materijala za čitanje, i sloboda djeteta da ga samo izabere i provede koliko hoće vremena u njegovom prelistavanju, u znatnoj mjeri pobuđuje interes djeteta i olakšava kasnije napore u savladavanju tehnike čitanja“ (Čudina-Obradović, 2014: 52).

Koliko porodično okruženje može učiniti da dijete zavoli čitanje, toliko školsko okruženje može učiniti da dijete zamrzi čitanje. Stvaranje čitalačkih interesa i kulture, navika, kao i osposobljavanja za samostalno čitanje i primanje (recepciju) književnih djela, umnogome zavisi od učiteljevog pristupa-o postupcima kojima će voditi učenike, ali i ličnom primjeru, tj. posjeduje li sam učitelj ljubav prema knjizi i čita li iz užitka (Centner, 2007: 38).

Veoma je važna uloga učitelja prilikom razvijanja čitalačkih navika i interesovanja učenika. Učitelj treba da motiviše i usmjeri učenike na različite književne sadržaja, kako bi oni sami razvili naklonost ka određenim književnim djelima (Stojanović & Mišić, 2018). Postoje razne nastavne strategije koje mogu pozitivno uticati na motivisanost učenika za čitanjem. Jedna od tih strategija je i obezbjeđivanje raznovrsnog materijala za čitanje, osnivanje čitalačkih sekcija u kojima će učenici razmjenjivati iskustva o pročitanim djelima, podsticanje učenika da samostalno biraju djela koja žele pročitati. Prije svega, veoma je važno da učitelji saznaju i upoznaju čitalačke preference svojih učenika, i da te informacije koriste prilikom planiranja časova književnosti.

Osim porodice i učitelja, možemo reći da i vršnjaci igraju ključnu ulogu u oblikovanju pozitivnog stava prema čitanju, što naglašava značaj razmjene čitalačkih iskustava među njima. „Pored učitelja, značajan faktor razvijanja pozitivnog odnosa prema čitanju su vršnjaci“ (Janković, 2009: 31–32). Uticaj vršnjaka na razvijanje pozitivnog odnosa prema čitanju se povećava, što su učenici stariji (Mid, 2012). Školsko okruženje je

izuzetno podsticajno za razvijanje čitalačkih navika, jer omogućava međusobnu komunikaciju među vršnjacima i upoznavanje različitih načina izražavanja. Učestvovanje u vršnjačkim grupama za učenje može biti veoma podsticajno za rekreativno čitanje. Osnivanje čitalačkih grupa, gdje učenici mogu dijeliti svoja iskustva, analizirati zajedno pročitana djela i razgovarati o njima, može značajno podstaći veću čitalačku aktivnost. U vezi s tim, možemo reći da je od izuzetne važnosti upravo razmjena iskustava o pročitanoj djelu među vršnjacima.

Dakle, kroz aktivno učešće porodice, školskog okruženja i međusobne interakcije sa vršnjacima, djeca mogu razviti pozitivan odnos prema knjigama i književnosti. Motivacija za čitanje ne samo da podstiče intelektualni razvoj, već i razvija emocionalnu povezanost sa pričama, podstiče kreativnost i doprinosi razumijevanju svijeta oko sebe.

Kako autorka Čudina-Obradović navodi, „za čitalačku aktivnost potreban je duboki mentalni angažman i snažna motivacija“ (Čudina-Obradović, 2010: 251). Ista autorka razlikuje tri čitalačke motivacije, a to su predškolska čitalačka motivacija, početna školska motivacija i motivacija za vanškolsko čitanje. Ove vrste čitalačke motivacije imaju zajedničke preduslove, a to su: osjećaj samopouzdanja, svjesnost o znanju čitanja i osjećaj kompetencije, te povezanost čitanja i pisanja sa svakodnevnim iskustvima (Čudina-Obradović, 2000). „Predškolska motivacija i motivacija za vanškolsko čitanje međusobno se povezuju, jer obje proizilaze iz ugodnih doživljaja čitanja. Početna školska čitalačka motivacija zavisi od uspješnosti učenika u savladavanju abecednog načela i dešifrovanja, što je odvaja od preostale dvije motivacije“ (Čudina-Obradović, 2004: 163).

Čudina-Obradović (2014) razlikuje motivaciju za čitanje i motivaciju za učenje čitanja. Prema njenim riječima, najveća motivacija za učenje čitanja je želja za sticanjem vještina čitanja i ponos zbog postignute vještine. Kategorije motivacije za čitanje su:

- unutrašnja čitalačka motivacija (uživanje u sadržaju, znatiželja i doživljaj vlastite vrijednosti);
- spoljašnja čitalačka motivacija (takmičenje sa drugima u vještini čitanja i dobijanje dobre ocjene);
- podunutrašnja čitalačka motivacija (priznanje od roditelja ili učitelja);
- čitalačka nemotivisanost (izbjegavanje čitalačke aktivnosti i proglašavanje teksta teškim) (Čudina-Obradović, 2014).

Rosandić (2005) govori o doživljajno – saznoj motivaciji, i ističe sljedeće vrste:

- motivacije utemeljene na ličnim iskustvima učenika;
- muzičke, likovne i filmske motivacije;
- motivacije utemeljene na opšte – kulturnim sadržajima;
- jezičko – stilske motivacije;
- motivacije utemeljene na filozofskim, sociološkim i istorijskim sadržajima.

Djeci treba omogućiti da čitaju fascinantne knjige, članke, zanimljivosti i da ih na taj način motiviramo na čitanje (Zovko, 2011). Djeca uživaju u knjigama koje odgovaraju njihovim afinitetima i knjige koje im omogućavaju sticanje znanja o predmetima njihovog interesovanja. Veoma je važno kod djece razvijati čitalačke navike, a to se može postići samo ako djeca stalno čitaju. Važno je učenike uključivati u nastavne aktivnosti koje se podudaraju sa njihovim interesovanjima, otkriti čitalačka interesovanja učenika, te pomoću toga planirati rad na času maternjeg jezika i književnosti.

Mlađe učenike za vannastavno čitanje možemo motivisati različitim osmišljenim metodičkim postupcima (Vranjković, 2011). “Praktična iskustva pokazuju da interpretativno čitanje nekih dijelova književnoumjetničkih tekstova iz čitanke ili dječijih časopisa, podsticajno djeluje na samostalno čitanje” (Vranjković, 2011: 198). Dakle, ista autorka smatra da interpretativno čitanje podstiče učenike na razmišljanje o tome šta se zaista događa u tekstu.

Prilikom planiranja interpretacije književnog djela, učitelj bira vrstu motivacije u skladu sa ishodima časa, a sve to uz pomoć različitih metoda i postupaka, kao što su asocijacije, prikazivanje likovnih sadržaja (slika, crteža, ilustracija i slično), slušanjem muzike, gledanjem određenog video zapisa, filma ili predstave, kao i ličnim izlaganjem. Asocijacije su veoma korisno sredstvo za uspješniju recepciju određenog književnog djela (Lučić-Mumlek, 2002). Isti autori, dalje, smatraju, da i prikazivanje likovnog sadržaja prije čitanja određenog teksta, može povećati zanimanje učenika za čitanje. Prikazivanjem slika, crteža ili ilustracija, učenici stvaraju senzorne slike u glavi, kojim se vode tokom čitanja. Lutkarski, crtani ili igrani film su uspješna sredstva za motivaciju učenika za čitanje, i najčešće se koriste sa učenicima mlađih razreda (Lučić-Mumlek, 2002). Kada je u pitanju odabir muzike u cilju motivacije, važno je da učitelji izaberu one muzičke kompozicije koje su tematski i idejno povezana sa književnim djelom koji se čita na času.

Rodek (2010) smatra da se u kontekstu vaspitanja i obrazovanja, digitalnim medijima posvećuje značajna pažnja. Međutim, smatramo da se digitalnim medijima ne smije dati prednost u odnosu na knjigu.

Neke od metoda za motivaciju za čitanje, koje se mogu upotrijebiti u nastavi jesu „buđenje interesa najavom ili zajedničkim čitanjem, podsticanje samostalnog čitanja i pisanja u pronalasku i prezentaciji podataka, saradničko čitanje, podsticanje imitacije u čitanju, izrada liste prijedloga najboljih knjiga“ (Čudina-Obradović, 2014 : 98).

Pojedini autori (Šimunović, 2001) kao strategiju podsticanja učenika na čitanje navode i biblioterapiju, koja predstavlja terapeutsko sredstvo kojim razvijamo brojne sposobnosti djeteta, kao što su motorika, saznavni razvoj, percepcija, komunikacija, govorne vještine, briga o sebi i emocije. „Biblioterapija je svaka planirana i unaprijed pripremljena upotreba književnih djela bilo koje vrste, namijenjena podsticanju emocionalnog izražaja, smanjenju emocionalne napetosti, razvijanju kreativnosti, ali i suočavanju sa stresom te tretmanu raznih poremećaja“ (Šimunović, 2001: 9).

Važno je kontinuirano raditi na održavanju i podsticanju motivacije za čitanje kod djece. Kroz zajedničke napore porodice i škole, možemo oblikovati buduće generacije kao čitaoce koji su spremni da istraže, uče i razmišljaju kritički, gradeći tako temelje za bogatiji i ispunjeniji život. Motivacija za čitanje nije samo ključ za uspješno učenje, već i za razvoj cjelokupne ličnosti djeteta.

1.10. Uloga školske biblioteke u razvijanju čitalačkih navika

Školska biblioteka igra izuzetno važnu ulogu u razvijanju čitalačkih navika kod učenika. Ona predstavlja dragocjeni resurs koji ima dubok uticaj na njihovu intelektualnu i emocionalnu sferu. Iako se, zahvaljujući brzom napretku informacionih tehnologija, možda čini da su biblioteke izgubile svoj značaj, to nije tako. Biblioteke imaju važnu ulogu u razvijanju ljubavi prema čitanju. Djeca svoje potrebe za čitanjem mogu ostvariti kako u školskim, tako i u gradskim bibliotekama.

Savremena je školska biblioteka informaciono, medijsko i komunikaciono središte škole koje uz to njeguje i vrednuje vaspitno-obrazovnu komponentu koja ima uticaj na cjelokupni razvoj učenika, te je ključna veza u ostvarivanju temeljnih kompetencija cjeloživotnog obrazovanja i međupredmetnih sadržaja u sklopu školskog kurikulumu (Zovko, 2011: 28).

Zadatak je biblioteke „stvoriti od djece i mladih čitaoce koji će sa oduševljenjem i radošću osjetiti književno djelo, jer čitanjem otkrivaju raznolik svijet literature, motivisani su za čitanje i kreativno korišćenje slobodnog vremena“ (Zovko, 2011: 29).

Školska biblioteka učenicima nudi informacije i saznanja koja su od ključnog značaja za uspješno učestvovanje u savremenom društvu koje je satkano od informacija i znanja. Ambijent u bibliotekama treba da bude prijatan i prilagođen djeci, gdje će se oni osjećati sigurno i srećno, prilikom upoznavanja sa knjigama i čitanjem. "Zadaci školske biblioteke su da učenika osposobljava da se samostalno služi bibliotekarskom građom i informacijama kojima raspolaže biblioteka" (Trajković, 2012: 96).

Funkcije školske biblioteke su "određene programom, ciljevima i zadacima osnovnog i srednjeg obrazovanja, kulturnim i javnim djelatnostima škole, položajem i ulogom nastavnika, stručnih saradnika, bibliotekara i učenika u vaspitno-obrazovnom procesu" (Ilić i sar., 2007: 60). Biblioteke, dakle, ne predstavljaju samo mjesta gdje se knjiga može pozajmiti, one su više od toga – predstavljaju mjesta u kojima je sve prilagođeno potrebama i interesima učenika, nastavnika, kao i cjelokupnog vaspitno-obrazovnog procesa.

Kada je riječ o školskim bibliotekama, bibliotekar ima veoma važan zadatak jer upoznaje učenike sa značajem i uslugama biblioteke, učestvuje u razvijanju njihovih čitalačkih navika, ukazuje im na literaturu pomoću koje mogu proširiti svoje znanje iz tehnike, nauke ili svijeta umjetnosti. Od samog početka školovanja, djecu treba navikavati na čitanje i druženje sa knjigom. Nastavnici su dužni da, zajedno sa bibliotekarom i roditeljima, upućuju dijete kako treba knjigu čitati (Trajković, 2012). Ista autorka navodi da se djeci prvog razreda prvo daju slikovnice i šarene knjige koje će im privući pažnju, a nakon toga se zahtjevi povećavaju; djeci se daju knjige sa manje slika.

Bibliotekar, u saradnji sa nastavnicima i roditeljima, mora kod djece razvijati vještine čitanja i kontinuirano ih podsticati na čitanje. Ovo je jednostavno postići kod djece čiji roditelji kod kuće čitaju, koji u kući imaju knjiga, ako se sa djecom razgovara o pročitanoj i ako roditelja zapravo zanima šta njegovo dijete čita, jer kao što smo već napomenuli, djeca često uče po modelu i slijede primjer roditelja. Zato bibliotekar mora da održava prisnu saradnju sa roditeljima onih učenika od kojih će neko postati redovni član biblioteke, a ta saradnja se obično održava preko roditeljskih sastanaka, kao i preko ličnih kontakata (Trajković, 2012). Bibliotekar mora uvijek biti na raspolaganju učenicima.

U saradnji sa nastavnicima, bibliotekari mogu organizovati u školskim bibliotekama književne večeri ili susrete učenika sa autorima. Prethodna iskustva pokazuju da u sredinama gdje se tako radi, učenici ne samo da dobro čitaju, već lijepo i pišu (Trajković, 2012). Na učenike može podsticajno djelovati i kada školska biblioteka

organizuje raznovrsna takmičenja, na primjer, za najbolji literarni rad, za najljepšu pjesmu, najboljeg čitaoca. (Trajković, 2012).

Kako savremena pedagogija sugerise nekoliko modela pristupa vaspitanju, izvjesno je da je neke od njih moguće primijeniti sa djecom u biblioteci. Program čitanja obuhvata i biblioterapeutski rad sa najmlađim korisnicima i poželjan je i primjenjiv u to životno doba. Ovo se naročito odnosi na podsticaj i razvoj oba tipa čitanja: funkcionalnog i čitanja iz zadovoljstva (Trajković, 2012: 99).

“Biblioteka bi svojim književnim fondom trebalo da bude u službi cjelokupne nastave” (Trajković, 2012: 99).

Generalno, školska biblioteka ima ulogu ključnog partnera u procesu razvijanja čitalačkih navika kod učenika. Njen doprinos ne samo što podstiče ljubav prema čitanju, već i razvija kritičko razmišljanje, analitičke vještine i pomaže u oblikovanju obrazovane i informisane generacije.

1.11. Djeca i slobodno vrijeme

Slobodno vrijeme igra izuzetno važnu ulogu u razvoju djece, doprinoseći njihovom fizičkom, emocionalnom, socijalnom i intelektualnom napretku. Da bismo imali bolji uvid u to koliko čitanje danas predstavlja jednu od produktivnih aktivnosti slobodnog vremena djece, pokušaćemo da otkrijemo kako djeca provode svoje slobodno vrijeme.

U slobodno vrijeme, djeca imaju priliku da istraže svoja interesovanja, razvijaju kreativnost, grade socijalne vještine i uspostavljaju ravnotežu između obaveza i opuštanja. Slobodno vrijeme je vrijeme u kojem je dijete oslobođeno od škole i školskih obaveza, eventualnih obaveza koje od njega traže roditelji, na primjer, u vezi sa porodičnim ili bilo kakvim drugim zaduženjima, kada nije okupiran poslovima koje od njega zahtijevaju društvo, a koje sam nije preuzeo potpuno dobrovoljno (Janković, 1973). Slobodno vrijeme je važan faktor u razvoju djece, mladih, pa čak i odraslih (Rosić, 2005).

Već od najranijeg djetinjstva, od suštinskog je značaja omogućiti djeci da veliki dio svog slobodnog vremena posvete igri. To može biti u smislu igranja sa samima sobom ili u društvu roditelja, ali i sa svojim vršnjacima. Brojne aktivnosti kao što su šetnje prirodom, učešće u sportskim aktivnostima i druge slične aktivnosti takođe mogu biti veoma korisne za njihov razvoj. Kada je govorimo o hobijima, oni su danas češće vezani za računar, a rjeđe uz kulturne aktivnosti (Rosić, 2005).

Neodgovarajuće i neproaktivno provođenje slobodnog vremena može imati ozbiljne posljedice po djecu. Stoga je od suštinskog značaja da roditelji i učitelji kontinuirano prate, usmjeravaju i pružaju dobronamjerne savjete djeci, kako bi razvili trajne navike konstruktivnog i razumnog provođenja slobodnog vremena. Grandić i Letić (2008) navode da slobodno vrijeme djeci pruža širok spektar aktivnosti i mogućnosti za realizaciju istog, a ukoliko se ono ne realizuje na adekvatan način, može preći u dosadu.

Veoma je važno slobodno vrijeme realizovati na adekvatan način, ispuniti ga produktivnim i kvalitetnim aktivnostima. Činioci koji kod djece znatno utiču na njihov izbor aktivnosti u slobodno vrijeme jesu mediji, vršnjaci, okruženje, porodica, učitelji i slično (Janković, 1973).

2. PREGLED DOSADAŠNJIH ISTRAŽIVANJA

Pregled dostupne literature pokazuje da postoji veći broj istraživanja koja su se bavila čitalačkim navikama i interesovanjima mladih učenika osnovne škole.

Nastava književnosti značajna je determinanta razvoja čitalačkih navika i interesovanja učenika mlađih razreda osnovne škole. U jednom istraživanju ispitana su mišljenja učitelja o tome koji faktori nastave u najvećoj mjeri opredjeljuju čitalačka interesovanja učenika mlađeg školskog uzrasta i koje osobine učenika najviše doprinose podsticanju njihovih interesovanja za čitanje (Purić, 2013). Rezultati tog istraživanja ukazuju na sljedeći zaključak: organizacija nastave, nastavni sadržaj i osobine učenika najviše utiču na čitalačke preference, dok razvijenost pažnje, intelektualni razvoj i podrška u porodici najviše utiču na čitalačka interesovanja učenika (Purić, 2013).

U Crnoj Gori je 2018. godine sprovedeno je PISA testiranje (tada je Crna Gora zauzela 52. mjesto), a u sve tri kategorije – čitanje, matematika i nauka nalazi se ispod prosjeka OECD-a (PISA, 2018). Tako je i na testiranju sprovedenom 2015. godine utvrđeno da je svaki drugi učenik u Crnoj Gori funkcionalno nepismen (Kaluderović, 2023). To su veoma zabrinjavajući rezultati, s obzirom da pismenost znači sposobnost čitanja, pisanja i razumijevanja pročitano.

U istraživanju koje je sprovedla autorka Purić (2018), ispitan je uticaj i značaj nastave maternjeg jezika kao jednog od činilaca koji doprinose podsticanju i motivisanju učenika za čitanje i sticanje čitalačkih navika. Rezultati istraživanja ukazuju da nastava književnosti utiče u većoj mjeri na podsticanje čitalačkih navika učenika i da je veoma važna atmosfera u kojoj učenici uče i čitaju (Purić, 2018). Ovdje možemo zaključiti da učitelji moraju obratiti posebnu pažnju na atmosferu u učionici, odabrati zanimljivu literaturu koja će učenicima biti izazov i održavati im pažnju. Monotonost učenike može samo udaljiti od knjige.

U sljedećem istraživanju je ispitan odnos učenika petog razreda prema čitanju domaće lektire. Istraživanje je obavljeno u Osnovnoj školi „Dr Jovan Cvijić” u Beogradu, a konačan uzorak ispitanika činilo je 129 učenika petog razreda. Rezultati su pokazali da učenici petog razreda visoko vrednuju knjige i čitanje, kao i da imaju pozitivan stav prema domaćoj lektiri. Smatraju je veoma zanimljivom i korisnom. Takođe imaju visoku svijest

o značaju i važnosti čitanja. Saglasni su da kroz lektire uče o životu i ljudima (Drašković, 2020).

Autorka Vučković (2012) u svom istraživanju je ispitivala čitalačka interesovanja učenika petog razreda osnovne škole. Naime, rezultati ovog kvalitativnog istraživanja pokazuju da su učenici petog razreda više fokusirani na epski i dramski književni rod, a manje na liriku. Dosta je izraženo učeničko vanprogramsko interesovanje za književnost. Kada je riječ o izboru literature za čitanje, djeca se najčešće konsultuju sa roditeljima. Takođe, rezultati su pokazali da su najmlađi najviše zainteresovani za nerealistička književna ostvarenja, poput bajke (Vučković, 2012).

U istraživanju koje su sprovedeli autori Božić i Novaković (2020), razmatrane su promijenjene čitalačke navike djece i mladih, koje su uslovljene različitim faktorima: razvojem tehnologije, upotrebom interneta, čitanjem sa ekrana, ubrzanim načinom života. Cilj ovog istraživanja bio je da se ispituju čitalačka interesovanja i navike djece i da se dobijeni rezultati uporede sa rezultatima sličnih istraživanja, na osnovu kojih su utvrdili prirodu promjena koje su se desile. Ovo istraživanje je sprovedeno na uzorku od 1177 učenika iz 13 srednjih škola sa područja Niša i Novog Pazara. Rezultati ukazuju na to da učenici iz godine u godinu sve manje i manje čitaju (Božić & Novaković, 2020).

Istraživanje sprovedeno u OŠ "Ivan Milutinović" u Subotici rađeno je na uzorku koji su činili učenici od drugog do četvrtog razreda. Cilj istraživanja je bio uočiti stavove dječaka i djevojčica prema čitanju i koliko se ti stavovi razlikuju. Na osnovu dobijenih rezultata, autor Nađ (2013) zaključuje da djeca u savremenoj školi sve manje i manje vremena posvećuju čitanju knjiga. Takođe, ovo istraživanje je pokazalo da je dvostruko veći broj djevojčica nego dječaka koji rado čitaju (Nađ, 2013).

3. ISTRAŽIVAČKI DIO

3.1. Problem istraživanja

Čitanje je putovanje uma koje razvija, oblikuje i proširuje naše misli. Kroz čitanje knjiga, djeca stiču priliku da uđu u nove dimenzije, da osjete emocije drugih likova, da upoznaju kulture i svijetove koje možda nikada ne bi doživjeli. Kroz priče, djeca se uče moralnim vrijednostima, grade empatiju, podstiču svoju maštovitost, kreativnost i razvijaju kritičko mišljenje. Sve ovo jasno ukazuje na suštinski značaj koji čitanje i knjige imaju na cjelokupan razvoj djeteta.

Shodno tome, problem našeg istraživanja je zainteresovanost učenika četvrtog razreda osnovne škole za čitanje.

3.2. Predmet istraživanja

Ovaj istraživački rad je usmjeren na ispitivanje čitalačkih interesovanja učenika četvrtog razreda osnovne škole. S obzirom na značajnu ulogu čitanja u životu učenika, važno je istražiti kako oni provode svoje slobodno vrijeme, da li se opredjeljuju za lektire ili preferiraju kraće sadržaje, da li se upuštaju u čitanje u odnosu na lični izbor, kako koriste školsku biblioteku i u koje svrhe je koriste.

U okviru ovog istraživanja razmatraju se promjene u čitalačkim navikama djece, uslovljene raznim faktorima kao što su: razvoj savremene tehnologije, prisutnost interneta, promjenjene mentalne modele i ubrzan način života.

Shodno prethodno navedenom, formulisan je predmet našeg istraživanja, a to je: čitalačka interesovanja i navike učenika četvrtog razreda osnovne škole.

3.3. Cilj i zadaci istraživanja

Ovaj istraživački rad ima za cilj suštinsko razumijevanje čitalačkih navika i interesa učenika četvrtog razreda, što može doprinijeti razvoju boljih pedagoških pristupa i strategija za podršku njihovom čitalačkom razvoju. S tim u vezi, glavni cilj ovog

istraživanja jeste istražiti čitalačka interesovanja i navike učenika četvrtog razreda osnovne škole.

U skladu sa glavnim ciljem istraživanja, postavljeni su sljedeći zadaci:

- Ispitati kako učenici četvrtog razreda percipiraju važnost čitanja;
- Analizirati raznovrsne čitalačke navike učenika četvrtog razreda;
- Utvrditi prosječan broj pročitanih knjiga godišnje kod učenika četvrtog razreda;
- Ispitati da li se učenici četvrtog razreda angažuju u čitanju lektira;
- Identifikovati faktore koji najviše utiču na motivaciju učenika četvrtog razreda za čitanje;
- Analizirati upotrebu školske biblioteke od strane učenika četvrtog razreda.

3.4. Hipoteze istraživanja

Hipoteze čija će se istinitost utvrditi istraživanjem, proizilaze iz problema istraživanja, a nastale su na osnovu rezultata ranijih istraživanja i razmišljanja na datu temu.

U skladu sa definisanim ciljem istraživanja, postavljena je glavna hipoteza:

- Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda osnovne škole imaju razvijena interesovanja za čitanje u skladu sa ishodima učenja iz predmetnog programa za maternji jezik i književnost.

U skladu sa definisanim zadacima istraživanja, postavljene su sljedeće sporedne hipoteze:

- Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda čitanje smatraju važnim.
- Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda imaju dobro razvijene čitalačke navike.
- Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda godišnje u prosjeku pročitaju 4-5 knjiga.
- Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda čitaju lektire, i da ih smatraju zanimljivim.
- Pretpostavlja se da na motivaciju učenika četvrtog razreda za čitanje najviše utiču vršnjaci i porodica.

- Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda posjećuju biblioteku samo zbog lektire.

3.5. Operacionalizacija varijabli

Nezavisne varijable u ovom istraživanju su: vrsta čitalačkih sadržaja, uticaj roditelja na čitalačke navike, uticaj nastavnika.

Zavisna varijabla istraživanja je: čitalačka interesovanja učenika četvrtog razreda osnovne škole.

3.6. Karakter i značaj istraživanja

S obzirom na relativno mali uzorak i racionalnu organizaciju, ovo istraživanje spada u manja istraživanja.

Smisao i suština samog istraživanja jeste da nam ukaže na to u kojoj mjeri su učenici četvrtog razreda osnovne škole zainteresovani za čitanje.

Istraživanje ima teorijski i praktični značaj. Teorijski značaj ogleda se u prikupljanju podataka za obuhvatnije istraživanje o čitalačkim interesovanjima učenika četvrtog razreda osnovne škole. Praktični značaj istraživanja se ogleda u proširivanju stručne literature i u sticanju saznanja koja se mogu koristiti u praksi.

3.7. Uzorak istraživanja

Uzorak ovog istraživanja čine učenici četvrtog razreda osnovne škole. Uzorkom je obuhvaćeno 130 učenika iz pet odjeljenja Osnovne škole „Jugoslavija“ u Baru.

Uzorak sadrži elemente namjernog (u smislu da su hotimično izabrana dostupna djeca i odjeljenja) i prigodnog (u smislu da su obuhvaćeni ispitanici koji su u trenutku prikupljanja podataka bili dostupni) uzorka.

3.8. Metode, tehnike i instrumenti istraživanja

U ovom istraživanju su korišćene sljedeće metode:

- Metoda teorijske analize, koja je iskorišćena za istraživanje osnovnih pitanja i problema unutar istraživanja;
- Deskriptivna metoda, u cilju detaljnijeg razumijevanja postojećeg stanja istraživačkog problema.

U istraživanju je korišćena tehnika anketiranja, a kao instrument istraživanja koristili smo anketni upitnik koji se sastoji od 19 pitanja otvorenog i zatvorenog tipa, a konstruisan je za potrebe ovog istraživanja.

3.9. Preliminarno (sondažno) istraživanje

Preliminarnim, odnosno sondažnim istraživanjem se upoznaju bitne okolnosti od kojih će zavisi uspjeh samog istraživanja. Ovo probno istraživanje ima za cilj da provjeri istraživačke instrumente i drugu metodološku aparaturu. U cilju sagledavanja anketnog upitnika, tj. jasnoće pitanja kao i vremena za popunjavanje upitnika, izvršeno je preliminarno (sondažno) istraživanje. Anketirano je deset učenika iz gore pomenute škole, a dobijeni rezultati su preliminarni.

3.10. Organizacija i tok istraživanja

Nakon proučavanja literature, i nakon definisanja samog predmeta istraživanja, realizovano je istraživanje.

Organizacija istraživačkog rada i samo sprovođenje terenskog dijela istraživanja su ostvareni kroz samostalni napor istraživača. Prikupljanje empirijske građe je obavljeno kroz anonimni pristup (bez potpisivanja anketiranih ispitanika), čime je omogućena anonimnost ispitanika i objektivnost njihovih iskaza, a samim tim, i objektivnost cijelog

istraživanja. Istraživanje je sprovedeno u Osnovnoj školi „Jugoslavija“ u Baru, za relativno kratak vremenski period, u učionicama, čime je omogućena vremenska ekonomičnost. Prije sprovođenja samog anketiranja, konsultovani su roditelji u cilju dobijanja saglasnosti za učešće učenika u istraživanju, kao i uprava Škole i Ministarstvo prosvjete.

3.11. Statistička obrada podataka dobijenih rezultata

Nakon prikupljanja podataka, pristupljeno je njihovoj statističkoj obradi. Za obradu podataka korišćen je statistički program IBM SPSS 29.0.1.0 (Statistic Packet for Social Science). Za obradu podataka su korišćeni relativni brojevi i to procenti kao pokazatelji strukture neke pojave i frekvencije. Rezultati istraživanja su iznijeti tekstualno, tabelarno i grafički. Od statističkih postupaka, korišćen je Hi-kvadrat test.

4. REZULTATI ISTRAŽIVANJA I DISKUSIJA

4.1. Prikaz i analiza istraživanja

U ovom dijelu rada prikazani su rezultati do kojih smo došli istraživanjem obavljenim u Osnovnoj školi "Jugoslavija" u Baru. Rezultati istraživanja će biti analizirani u odnosu na hipoteze istraživanja.

U narednim tabelama biće prikazane frekvencije i procenti odgovora učenika četvrtog razreda osnovne škole na pitanja iz anketnog upitnika o njihovim čitalačkim navikama i interesovanjima.

Tabela br.1. Kako provodiš svoje slobodno vrijeme?

		Frekvencija	Procent
Validno	gledam televiziju	14	10.8
	Treniram	38	29.2
	slušam muziku	4	3.1
	družim se sa prijateljima	53	40.8
	boravim na društvenim mrežama	5	3.8
	čitam knjigu	7	5.4
	nešto drugo	9	6.9
	Ukupno	130	100.0

Iz tabele možemo vidjeti da najveći broj ispitanika, čak 40,8%, navodi da preferira druženje sa prijateljima kao omiljenu aktivnost u slobodno vrijeme. To ukazuje na važnost socijalnih interakcija i izgradnje međuljudskih odnosa među našom populacijom. S druge strane, treniranje je takođe izuzetno popularno, sa 29,2% učenika koji su istakli da vole da posvete svoje vrijeme fizičkoj aktivnosti. Gledanje televizije i čitanje knjiga su takođe primamljive opcije, s 10,8% učenika koji se opuštaju ispred ekrana, gledajući omiljeni sadržaj, dok 5,4% njih uživa u literarnim svijetovima. Muzika takođe igra ulogu u opuštanju, sa 3,1% ispitanika koji vole slušati omiljene melodije. Napredak tehnologije je uočljiv, sa 3,8% ispitanika koji radije provode vrijeme na društvenim mrežama, i ova brojka nam može ukazivati na promjene u načinima komunikacije. Na kraju, 6,9% ispitanika je navelo „nešto drugo“ kao svoj odgovor, što pokazuje da postoje raznovrsni interesi učenika, kada je slobodno vrijeme u pitanju.

Tabela br.2. Da li voliš da čitaš?

		Frekvencija	Procenat
Validno	da	99	76.2
	ne	31	23.8
	ukupno	130	100.0

Rezultati pokazuju da većina ispitanika, njih 76,2%, izražava pozitivnu sklonost ka čitanju. Ova brojka ukazuje na prisutnost ljubitelja knjiga među učenicima četvrtog razreda osnovne škole. S druge strane, 23,8% učenika je navelo da ne vole da čitaju. Ova grupa pokazuje manje interesovanje za čitanje knjiga kao aktivnost u svom slobodnom vremenu. Ukupno gledano, većina ispitanika izražava pozitivne stavove prema čitanju, dok manji broj preferira druge aktivnosti. Ovi rezultati mogu pružiti važne informacije o interesima učenika četvrtog razreda u vezi sa čitanjem.

Tabela br.3. Zašto je čitanje važno?

		Frekvencija	Procenat
Validno	čitanje je važno za lični razvoj	46	35.4
	čitanje bogati rječnik	48	36.9
	čitanje je zabavno	6	4.6
	čitanje razvija maštu	26	20.0
	čitanje je dosadno	4	3.1
	Ukupno	130	100.0

Iz tabele broj 3, primjećujemo da najveći procenat ispitanika, čak 35,4%, smatra da je čitanje važno za lični razvoj. Ovi rezultati naglašavaju kako čitanje pruža priliku za kontinuirani rast, sticanje znanja i razvoj vlastite svijesti. S druge strane, 36,9% ispitanika ističe da čitanje obogaćuje njihov vokabular. Ovi rezultati ukazuju na moć čitanja da proširi rječnik. Zanimljivo je primijetiti da 20,0% učenika vidi čitanje kao sredstvo za razvoj mašte, što ukazuje na kreativni aspekt čitanja, gdje tekstovi podstiču maštovito razmišljanje i osnažuju sposobnost vizualizacije. Neki učenici (4,6%) takođe ističu da čitanje pruža zabavu, što naglašava da čitanje može biti izvor zadovoljstva i opuštanja. Međutim, važno je napomenuti da i dalje postoji mali procenat (3,1%) ispitanika koji smatraju da je čitanje dosadno, a ovakvi rezultati mogu ukazivati na različite interese u vezi s aktivnostima u slobodno vrijeme, a da to nisu knjige.

Tabela br.4. Koji ti je omiljeni žanr?

		Frekvencija	Procenat
Validno	Avantura	57	43.8
	Fantastika	7	5.4
	Komedija	21	16.2
	Poezija	2	1.5
	Stripovi	21	16.2
	ne čitam	8	6.2
	nešto drugo	14	10.8
	Ukupno	130	100.0

Najveći broj ispitanika, čak 43,8%, ističe avanturističke romane kao svoj omiljeni žanr. Ovo ukazuje na želju za uzbuđenjem, napetošću i istraživanjem kroz književnost, gdje junaci prolaze kroz različite avanture i izazove. Komedija je također značajan žanr među ispitanicima, sa 16,2% njih koji preferiraju knjige koje ih nasmijavaju. Ova perspektiva naglašava važnost humora i opuštanja kao dio čitateljevog iskustva. Stripovi dijele drugo mjesto s komedijom, također s udjelom od 16,2%. To nam može sugerisati da ilustrovane priče i grafički romani privlače značajan dio učenika četvrtog razreda osnovne škole, jer prate tok dešavanja kroz vizuelni prikaz, a time im je više stalo do razumijevanja likova. Fantastika ima svoje mjesto među željenim žanrovima za 5,4% ispitanika. Ovaj žanr omogućava čitaocima da zakorače u svijet maštovitih stvorenja i nevjerovatnih avantura. Poezija je manje popularna među našim ispitanicima, primjećujemo da tek 1,5% njih izražava sklonost ka ovom žanru. Iako poezija pruža mogućnost dubokog emotivnog izražavanja i igre jezikom, razloge za manji interes za poeziju možemo tražiti u tome što ih moraju učiti napamet, a to je učenicima manje omiljena aktivnost. U Programu i priručnicima za nastavnike, jasno se ističe da za učenje napamet treba predvidjeti samo manji broj pjesama tokom školske godine (Vučković, 2012). „Ako baš svaku analiziranu pjesmu učenici moraju da i memorisati, sasvim je očekivano da lirika ne može biti književni rod koji ih zanima“ (Vučković, 2012: 208). Odgovori koje smo dobili na prethodno pitanje, jasno potvrđuju tvrdnju autorke Vučković. Manji broj ispitanika (6,2%) izjavljuje da uopšte ne čita. Ova grupa vjerovatno preferira druge aktivnosti ili medije za provođenje slobodnog vremena.

Tabela br. 5. Šta misliš o elektronskim knjigama?

		Frekvencija	Procenat
Validno	Bolje su prave knjige	30	23.1
	Dobre su	25	19.2
	Dostupne su	4	3.1
	Lose su	9	6.9
	Ne čitam elektronske knjige	18	13.8
	Ne sviđaju mi se	18	13.8
	Ne znam	14	10.8
	Odlične su	12	9.2
	Ukupno	130	100.0

Veliki dio učenika, odnosno njih 23,1%, preferira klasične štampane knjige, vjerujući da su „bolje od pravih knjiga“. Ova grupa učenika cijeni fizičku interakciju s knjigama. Drugi dio, njih 19,2%, smatra da su elektronske knjige „dobre“. Ovi rezultati nam mogu ukazivati na to da učenici cijene fleksibilnost i praktičnost čitanja putem različitih uređaja. Mali broj, tačnije 3,1% učenika, primjećuje da su elektronske knjige „dostupne“. To ukazuje na njihovu prednost zbog jednostavnosti pristupa i čitanja na različitim uređajima. Grupa od 6,9% učenika smatra da su elektronske knjige „loše“. Moguće je da ova grupa preferira tradicionalno iskustvo čitanja i osjećaj knjige u rukama. Možemo primjetiti da 13,8% učenika ne pokazuje interes za elektronske knjige i izjavljuje da „ne čita elektronske knjige“. To pokazuje da ova grupa ima druge aktivnosti ili preferira klasičan pristup knjigama. Druga grupa učenika, takođe od 13,8%, izražava svoje nezadovoljstvo prema elektronskim knjigama ističući da im se „ne sviđaju“. Ovi učenici možda imaju tehničke ili sadržajne prepreke u vezi s ovim formatom. 10,8% učenika je „neodlučno“ ili „ne zna“ kako bi opisalo svoje mišljenje o elektronskim knjigama. Konačno, 9,2% učenika smatra da su elektronske knjige „odlične“. Ova grupa prepoznaje prednosti modernog pristupa čitanju i tehnologije.

Tabela br. 6. Zašto ideš u biblioteku?

		Frekvencija	Procenat
Validno	da bih pozajmio/la knjigu	59	45.4
	da bih se informisao/la o aktuelnostima iz svijeta književnosti	5	3.8
	da bih pronašao/la zanimljivu knjigu	49	37.7
	učlanjen/a sam, ali ne posjećujem biblioteku	17	13.1

	Ukupno	130	100.0
--	--------	-----	-------

Kao što možemo primijetiti, najzastupljeniji razlog za posjetu biblioteci je zbog pozajmljivanja knjiga, što je navelo 45,4% ispitanih učenika. Ovi rezultati pokazuju da većina učenika koristi biblioteku kao izvor literature za slobodno čitanje ili učenje. Dalje, 37,7% ispitanih učenika posjećuje biblioteku kako bi pronašli zanimljive knjige. Ovo pokazuje da mnogi učenici vide biblioteku kao mjesto gdje mogu otkriti nove i intrigantne naslove. Manji broj, 3,8% ispitanika, koristi biblioteku kako bi se informisali o najnovijim događajima i aktuelnostima u svijetu književnosti. Ovo može ukazivati na potrebu za otkrivanjem novih autora i djela. Pojedini učenici (13,1%) su se učlanili u biblioteku, ali ne posjećuju je aktivno. Ovi rezultati nam mogu sugerisati da, iako učenici imaju interes za knjige, postoje drugi faktori koji sprječavaju njihovu redovnu posjetu biblioteci.

Tabela br. 7. Šta misliš o školskoj lektiri?

		Frekvencija	Procenat
Validno	Zanimljiva	91	70.0
	Dosadna	8	6.2
	Obimna	8	6.2
	nerazumljiva	4	3.1
	teška za čitanje	8	6.2
	nešto drugo	11	8.5
	Ukupno	130	100.0

Kada su u pitanju stavovi prema školskoj lektiri, primjećujemo da značajan broj, čak 70,0% učenika, smatra da je školska lektira „zanimljiva“. Ovi rezultati ukazuju na pozitivan stav prema lektiri i sugerišu da mnogi učenici nalaze zadovoljstvo u čitanju knjiga koje su dio školskog programa. Manji broj ispitanika (6,2%) izražava da su neki aspekti školske lektire „dosadni“. Ovo može ukazivati na određene knjige ili teme koje ne privlače njihovu pažnju. Oko 6,2% ispitanika opisuje školsku lektiru kao „obimnu“. Ovaj aspekt može ukazivati na izazov s kojim se susreću učenici, a tiče se čitanja većeg broja stranica ili dužih djela. Imamo 6,2% ispitanika koji školsku lektiru vide kao „tešku za čitanje“. Ovo može ukazivati na to da se učenici suočavaju s jezičkim i sadržajnim izazovima tokom čitanja. Manji procenat ispitanika (3,1%) smatra da je školska lektira „nerazumljiva“. Ovo ukazuje na moguće teškoće u razumijevanju složenijih tekstova. Mali

broj ispitanika (8,5%) je naveo „nešto drugo“ u vezi sa svojim mišljenjem o školskoj lektiri. Ovi odgovori mogu uključivati različite lične utiske i iskustva.

Tabela br. 8. Zašto čitaš lektiru?

		Frekvencija	Procenat
Validno	da bih dobio/la dobru ocjenu	71	54.6
	zato što su mi zanimljive	59	45.4
	Ukupno	130	100.0

Primjećujemo da 54,6% ispitanika, ističe da čitaju školsku lektiru „kako bi dobili dobru ocjenu“. Ovakvi rezultati ukazuju na važnost akademskog uspjeha i ocjena kao motivacionog faktora za čitanje predloženih knjiga. Drugi važan motiv je lični interes i zanimanje za sadržaje školske lektire. Vidimo da 45,4% ispitanika izjavljuje da čita lektiru „zato što im je zanimljiva“. Ovakvi rezultati pokazuju da mnogi učenici cijene čitanje kao sredstvo za otkrivanje novih priča i ideja, kao i za zadovoljavanje vlastitih književnih interesa. Ovi rezultati nam takođe pokazuju da učenici percipiraju školsku lektiru kao dio svojih nastavnih obaveza, ali isto tako i kao priliku za otkrivanje novih književnih svijetova i razvijanje književnog ukusa.

Tabela br.9. Da li članovi tvoje porodice čitaju?

		Frekvencija	Procenat
Validno	Da	112	86.2
	Ne	18	13.8
	ukupno	130	100.0

Iz tabele broj 9 uočavamo da je značajan broj ispitanika, njih 86,2%, potvrdio da članovi njihove porodice čitaju. Ovi rezultati mogu ukazivati na prisutnost čitanja kao aktivnosti unutar porodičnog okruženja, što može imati pozitivan uticaj na čitalačke navike ispitanika. Manji broj ispitanika (13,8%) izjavljuje da članovi njihove porodice ne čitaju. Ova grupa učenika možda nema izraženu tradiciju čitanja unutar svog kućnog okruženja. Ovi rezultati naglašavaju važnost porodičnog uticaja na razvoj čitalačkih navika. Brojna istraživanja govore o tome da je uspješnost u čitanju mnogo veća kod učenika koja su imala porodično okruženje koje je pratilo njihove potrebe.

Tabela br.10. Kako biraš knjigu koju ćeš čitati?

		Frekvencija	Procenat
Validno	prema kratkom sadržaju na poledini knjige	30	23.1
	prema naslovu djela	36	27.7
	pročitam nekoliko rečenica sa početka knjige	15	11.5
	uzmem u obzir preporuku knjige	34	26.2
	prema ekranizaciji djela	1	.8
	nešto drugo	14	10.8
	Ukupno	130	100.0

Analizirajući odgovore učenika, primjećujemo da značajan broj ispitanika, 27,7%, bira knjige prema „naslovu djela“. Ovi odgovori ukazuju na važnost naslova kao privlačnog faktora koji podstiče interesovanje učenika za čitanje određenih knjiga. Druga popularna metoda, navedena od 26,2% ispitanika, uključuje „uzimanje u obzir preporuke knjige“. Ova grupa učenika oslanja se na mišljenja drugih čitalaca kako bi pronašla knjige koje bi im se mogle svidjeti. Prema „kratkim sadržaju na poledini knjige“ okreće se 23,1 % ispitanika. Ova praksa omogućuje da se stvori opšti utisak o sadržaju prije donošenja odluke. Približno 11,5% ispitanika istražuje knjige čitajući „nekoliko rečenica sa početka knjige“. Ovaj pristup omogućuje uvid u stil autora i uvod u priču. Manji broj, 0,8% ispitanika, uzima u obzir „ekranizaciju djela“ kao faktor za izbor knjige. Ovaj pristup može biti motivisan interesom za knjige koje su pretočene u filmove ili serije. Većina poznih djela koja su predložena za čitanje, ekranizovani su. Na osnovu ovih odgovora, možemo vidjeti da učenici ne daju prednost filmovima u odnosu na knjigu. Mali procenat ispitanika (10,8%) naveo je „nešto drugo“ kao način na koji biraju knjige. Ovi odgovori mogu se odnositi na raznovrsne individualne pristupe i preference. Kroz ovu raznovrsnost pristupa, dobijeni rezultati nam pokazuju da svako ima svoj jedinstveni način odabira knjiga za čitanje. Naslovi, preporuke, sadržaj i lični utisci igraju ulogu u procesu odlučivanja.

Tabela br.11. Koliko knjiga pročitaš u toku godine?

		Frekvencija	Procenat
Validno	1 - 2	33	25.4
	3 - 5	53	40.8
	5 - 10	31	23.8

	više od 10	12	9.2
	ne čitam	1	.8
	ukupno	130	100.0

Kao što možemo da primijetimo na osnovu tabele broj 11, najveći broj ispitanika, njih 40,8%, čita „3-5 knjiga“ godišnje. Ovakvi rezultati ukazuju na srednji nivo angažmana u čitanju, što može ukazivati da mnogi učenici pronalaze vremena za čitanje nekoliko knjiga tokom godine. Značajan broj, njih 25,4%, pročita „1-2 knjige“ godišnje. Ova grupa može čitati manje, ali se i dalje aktivno posvećuje čitanju knjiga. Približno 23,8% ispitanika čita „5-10 knjiga“ godišnje. To ukazuje na veći angažman u čitanju, s željom da istraže više književnih djela tokom godine. Manji procenat učenika, njih 9,2%, pročita „više od 10 knjiga“ godišnje. Ovi rezultati ukazuju na snažan interes za čitanje među ispitanim učenicima. Jedan ispitanik (0,8%) izjavljuje da „ne čita“ knjige. Ovaj odgovor naglašava da neki učenici ne praktikuju čitanje kao dio svojih aktivnosti.

Tabela br.12. Postoji li knjiga koju bi odredio/la kao svoju omiljenu?

		Frekvencija	Procenat
Validno	da	94	72.3
	ne	36	27.7
	ukupno	130	100.0

Značajan broj ispitanika, čak njih 72,3%, ima omiljenu knjigu koju bi istakli, što ukazuje na duboko povezivanje s određenim književnim djelom, koje može imati poseban značaj u njihovom životu. Drugi, manji procenat učenika, 27,7%, ne može izdvojiti omiljenu knjigu, što ukazuje na raznovrsnost ukusa i možda nedostatak jednog konkretnog favorita. Ovakvi rezultati naglašavaju da knjige mogu imati snažan emocionalni uticaj na čitaoce. Odabir omiljene knjige često je lična, odnosno individualna odluka, koja je podstaknuta različitim aspektima kao što su priča, likovi ili poruke koje knjiga prenosi.

Tabela br.13. Ako si u prethodnom pitanju odgovorio/la sa DA , navedi naslov djela.

		Frekvencija	Procenat
Validno	NE	42	32.3
	1000 zašto 1000 zato	2	1.5
	Alisa u zemlji čuda	2	1.5
	Bajka o ribaru i ribici	1	.8
	Bambi	1	.8
	Čarli i fabrika čokolade	1	.8
	Čarobnjak iz Oza	1	.8
	Dnevnik Ane Frank	1	.8
	Dnevnik malog smotanka	1	.8
	Dnevnik veoma druželjubivog klinca	1	.8
	Dok se kafa ne ohladi	1	.8
	Doktor Jojboli	11	8.5
	Doživljaji mačka Toše	6	4.6
	Dzeronimo Stilton	3	2.3
	Ema balerina	1	.8
	Enciklopedija o pecurkama	1	.8
	Hajdi	1	.8
	Hari Poter	2	1.5
	Isidora Mun ide na vencanje	2	1.5
	Kaktus bajke	2	1.5
	Knjeginja na zrnu graška	1	.8
	Knjiga koja ne želi da bude pročitana	1	.8
	Knjiga o Mbapeu	3	2.3
	Knjiga za svaku djevojčicu	1	.8
	Kralj lavova	1	.8
	Legende i mitovi stare Grčke	2	1.5
	Lesi	1	.8
	Mala sirena	12	9.2
	Mali princ	2	1.5
	Mali zabavnik	1	.8
	Mama vila i ja	2	1.5
	On je ruski ali :Мир вокруг нас	1	.8
	Orlovi rano lete	2	1.5
	Pipi Duga Čarapa	8	6.2
	Ribar i ribica	1	.8
	Strip Naruto	1	.8
	SVEMIR, SVEZNANJE	1	.8
	Svemoćno oko	1	.8
	Vini Pu	3	2.3
	Vodič kroz prijateljstvo za pametne djevojčice.	1	.8
	Пути дороги встречи	1	.8
	Ukupno	130	100.0

Ispitali smo učenike da navedu naslove svojih omiljenih knjiga, ukoliko su odgovorili da imaju omiljenu knjigu. Kao što možemo primijetiti iz tabele broj 13, različiti

naslovi su istaknuti, pokazujući raznolikost ukusa među učenicima. Bajke i priče o životinjama su omiljene među učenicima četvrtog razreda osnovne škole, pa tako primjećujemo da među odgovorima dominiraju naslovi „Doktor Jojboli“, „Bajka o ribaru i ribici“, „Mala sirena“, „Pipi Duga Čarapa“ i slično. Primjećujemo da je 11 učenika navelo da vole da čitaju roman „Doktor Jojboli“. Ova knjiga je dinamična, sadrži mnogo različitih događaja, pa iz tog razloga možemo reći da je bliska i interesantna djeci. Navođenjem ovog romana, djeca su pokazala da u ovom uzrastu vole da čitaju priče o životinjama. Takođe, dosta učenika voli da čita „Malu sirenu“, što nam sugerise da oni vole da čitaju o mitološkim bićima, kao što je Mala sirena (polu – žena, polu – riba), koja je željela da postane ljudsko biće. Dalje, evidentno je da učenici vole da čitaju i roman „Pipi Duga Čarapa“. Razloge za to možemo tražiti u samom ponašanju glavne junakinje romana, koja je živahna, pozitivna, puna energije i avanturističkog duha – što je učenicima očigledno interesantno. Primjećujemo da je većina učenika navela djela koja su im Programom bila predviđena za čitanje u nastavcima ili kod kuće. Odgovori učenika jasno ukazuju na njihovu potrebu za avanturom, dinamikom i fantastikom.

Tabela br. 14. Razgovaraš li sa vršnjacima o knjigama, a da nije vezano za lektiru ili nastavu maternjeg jezika?

		Frekvencija	Procenat
Validno	Da	53	40.8
	Ne	77	59.2
	Ukupno	130	100.0

Komunikacija s vršnjacima o knjigama može biti zanimljiv način dijeljenja književnih iskustava i otkrivanja novih djela. Analizom odgovora učenika, vidimo da je značajan broj, njih 40,8%, potvrdio da razgovara sa vršnjacima o knjigama koje čitaju, čak i izvan školskog konteksta, što može ukazivati na prisutnost razmjene književnih preporuka i iskustava među prijateljima. S druge strane, 59,2% ispitanika nije uključeno u razgovore o knjigama sa vršnjacima van nastave maternjeg jezika, i to ukazuje na variranje interesa među različitim grupama i aktivnostima. Ovi rezultati pokazuju da razgovori o knjigama među vršnjacima mogu biti pozitivno iskustvo koje doprinosi širenju književnih horizonata i razumijevanju književnosti.

Tabela br. 15. Šta škola treba da preduzme da bi pozitivno uticala na čitalačka interesovanja učenika?

		Frekvencija	Procenat
Validno	uvodenje popularnih knjiga u biblioteku	46	35.4
	formiranje čitalačkog kluba u školi	39	30.0
	organizovanje raznih manifestacija javnog čitanja i gostovanje pisaca	32	24.6
	akcija razmjene knjiga između učenika	9	6.9
	ništa od navedenog, ne čitam	4	3.1
	Ukupno	130	100.0

Razvoj čitalačkih navika među učenicima može biti ključan za njihov lični i intelektualni rast. Ispitivanje je otkrilo nekoliko predloženih akcija koje bi škola mogla preduzeti, prema mišljenju učenika, kako bi pozitivno uticala na njihova čitalačka interesovanja. Značajan broj ispitanika, 35,4%, smatra da bi „uvodenje popularnih knjiga u biblioteku“ moglo pozitivno uticati na razvoj čitalačkih navika, što ukazuje na važnost dostupnosti raznovrsnih i privlačnih knjiga kako bi se podstaklo interesovanje za čitanje. Drugi popularan prijedlog, podržan od 30,0% ispitanika, uključuje „formiranje čitalačkog kluba u školi“. Čitalački klubovi mogu stvoriti zajedničko okruženje za diskusije o knjigama i međusobno dijeljenje književnih iskustava. Organizovanje „raznih manifestacija javnog čitanja i gostovanje pisaca“ podržano je od strane 24,6% ispitanika. Ova aktivnost može promovisati književnost kao dinamičnu i zanimljivu aktivnost i omogućiti učenicima susret sa autorima i književnim profesionalcima. Manji broj ispitanika (6,9%) podržava „akciju razmjene knjiga između učenika“. Ovaj prijedlog ukazuje na važnost interakcije među vršnjacima kako bi se razmijenile knjige i utisci o pročitanoj. Neki ispitanici (3,1%) naveli su da ne čitaju, tako da su odabrali opciju „ništa od navedenog, ne čitam“.

Tabela br. 16. Ko te najviše podstiče na čitanje?

		Frekvencija	Procenat
Validno	vršnjaci	8	6.2
	roditelji	75	57.7
	učitelji	19	14.6
	internet	3	2.3
	lična motivisanost	25	19.2

	ukupno	130	100.0
--	--------	-----	-------

Možemo primijetiti da značajan broj ispitanika, 57,7%, ističe da ih „roditelji“ najviše podstiču na čitanje, što ukazuje na važnost podrške i uzora koji roditelji pružaju, te kako se čitalačke navike često razvijaju pod uticajem porodičnog okruženja. Određeni procenat učenika, 19,2%, ističe „ličnu motivisanost“ kao ključni faktor koji ih podstiče na čitanje. Ova interna motivacija može biti rezultat individualnog interesa, strasti i želje za učenjem kroz književnost. Učitelji igraju ulogu u podsticanju čitanja za 14,6% ispitanika. Njihov uticaj može biti posebno važan u školskom okruženju, promovišući književnost kroz nastavne planove i aktivnosti. Manji broj učenika (6,2%) ističe „vršnjake“ kao faktor koji ih motiviše na čitanje, što može ukazivati na ulogu društvenog okruženja i interakcije sa vršnjacima u stvaranju i razvoju čitalačke kulture. Primjećujemo da i internet takođe igra ulogu u podsticanju čitanja za nekoliko ispitanika (2,3%). On pruža pristup različitim književnim sadržajima i zajednicama koje mogu inspirisati čitaoce. Ovi rezultati pokazuju da se čitalačke navike razvijaju iz različitih izvora podrške i motivacije. Roditelji, lična motivacija, učitelji, vršnjaci i internet, imaju svoj značajan doprinos u podsticanju čitanja.

Tabela br. 17. Misliš li da je čitanje u današnjem vremenu važno? Obrazloži.

		Frekvencija	Procenat
Validno	Bogatimo svoj rječnik	29	22.3
	Čitanje je uvijek vazno	8	6.2
	Da	36	27.7
	Da bi se dobro sporazumijevali	9	6.9
	Da važno je jer stičemo nova znanja	24	18.5
	Da važno za našu maštu i lični razvoj	11	8.5
	Najvažnije	4	3.1
	Ne	6	4.6
	Zato što svaka knjiga nosi nešto posebno	3	2.3
	Ukupno	130	100.0

Pitanje o važnosti čitanja u današnjem vremenu istraživalo je različite stavove ispitanika o tome zašto čitanje i dalje igra važnu ulogu. Značajan broj učenika (27,7%) navodi da je čitanje važno. Ovi odgovori ukazuju na prepoznavanje važnosti čitanja kao sredstva za sticanje novih znanja, unaprjeđenje komunikacije i razvijanje bogatog rječnika. Pojedini ispitanici (22,3%) ističu da je čitanje važno jer „bogatimo svoj rječnik“. Ovaj aspekt ukazuje na to da čitanje doprinosi raznovrsnosti riječi i izražavanja. Drugi ističu da

je čitanje važno kako bismo se „dobro sporazumijevali“ (6,9%) ili „sticali nova znanja“ (18,5%). Ovi odgovori istražuju praktične koristi čitanja u svakodnevnom životu i obrazovanju. Neki ispitanici (8,5%) smatraju da je čitanje važno za „maštu i lični razvoj“. Manji broj ispitanika (6,2%) iznosi opšti stav da „čitanje je uvijek važno“. Neki učenici smatraju da je čitanje važno jer „svaka knjiga nosi nešto posebno“ (2,3%). Sa druge strane, nekoliko ispitanika (4,6%) smatra da čitanje nije važno. Dakle, primjećujemo raznovrsnost u odgovorima učenika, koji ukazuju na mnoge razloge zašto se čitanje smatra važnim u današnjem društvu. Od bogatstva rječnika i sticanja novih znanja, do razvoja mašte i ličnog napretka, čitanje ima dubok i raznolik uticaj na živote pojedinaca.

Tabela br. 18. Odaberi rečenice koje su po tvom mišljenju istinite. Na kraju napiši svoju tvrdnju o književnosti i čitanju.

		Frekvencija	Procenat
Validno	Osim psa, knjiga je čovjekov najbolji prijatelj.	42	32.3
	Knjige su naočare kroz koje gledamo svijet.	74	56.9
	Ne znam nijedan problem koji sat vremena čitanja nije ublažio.	14	10.8
	Ukupno	130	100.0

Odgovori ispitanika na pitanje o važnosti čitanja u današnjem vremenu otkrivaju bogatstvo različitih mišljenja o ulozi čitanja u oblikovanju intelektualnog, emocionalnog i društvenog razvoja pojedinca. Analizom rezultata primjećujemo da je većina ispitanika (56,2%) izrazila direktnu podršku važnosti čitanja, tvrdeći da čitanje ima moć ublažavanja problema i doprinosi sticanju novih znanja. Značajan broj ispitanika (32,3%) uporedio je knjige s bliskim prijateljstvom, sugerišući da je „Osim psa, knjiga čovjekov najbolji prijatelj.“ Ovaj izraz duboke povezanosti s knjigama ukazuje na emocionalni i intelektualni doprinos koji književnost može pružiti. Pogled na knjige kao prozor u svijet podijeljen je od strane većine ispitanika (56,9%) koji vjeruju da su „Knjige naočare kroz koje gledamo svijet.“ Ovi odgovori ukazuju na ulogu književnosti u proširivanju horizonata, širenju razumijevanja različitih kultura i iskustava. S druge strane, nekoliko ispitanika (3,1%) nije smatralo da je čitanje važno, dok je manji broj (10,8%) ostao neutralan ili nesiguran u svom odgovoru. Generalno gledajući, ovi odgovori odražavaju širok spektar mišljenja o važnosti čitanja, od praktičnih do emocionalnih i intelektualnih aspekata. Književnost i čitanje imaju moć da osnaže umove, obogate duše i otvore vrata neograničenim mogućnostima razumijevanja svijeta oko nas.

Tabela br. 19. Da li planiraš da čitaš više u budućnosti?

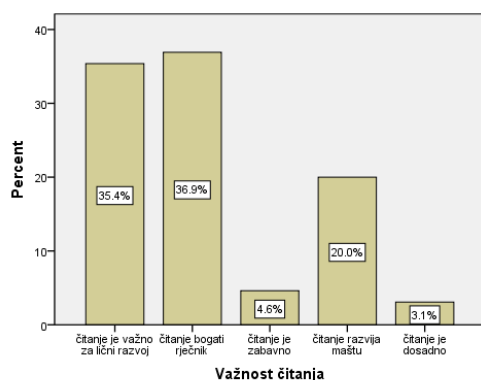
		Frekvencija	Procenat
Validno	Da	118	90.8
	Ne	12	9.2
	ukupno	130	100.0

Planiranje budućih čitalačkih navika može biti važan korak prema kontinuiranom intelektualnom i ličnom razvoju. S obzirom na dobijene rezultate, vidimo da 90,8% ispitanika ističe da planira da čita više u budućnosti. Ova namjera nam sugerise da mnogi učenici prepoznaju važnost čitanja kao aktivnosti koja ima potencijal za obogaćivanje njihovog znanja, mašte i razumijevanja svijeta oko sebe. Manji broj, 9,2% učenika, je odgovorilo da ne planira da čita više u budućnosti. Razlozi za ovakve odgovore mogu biti različiti, uključujući trenutne obaveze, interese ili preference. Ovi rezultati pokazuju da većina ispitanika ima namjeru da nastavi sa čitanjem u budućnosti, što ukazuje na pozitivan pogled na kontinuirano angažovanje u polju književnosti i potrebu za daljnjim razvojem čitalačkih navika.

U narednom dijelu ćemo analizirati rezultate do kojih smo došli testiranjem sporednih hipoteza.

H1: Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda čitanje smatraju važnim.

Histogram br.1. Važnost čitanja.

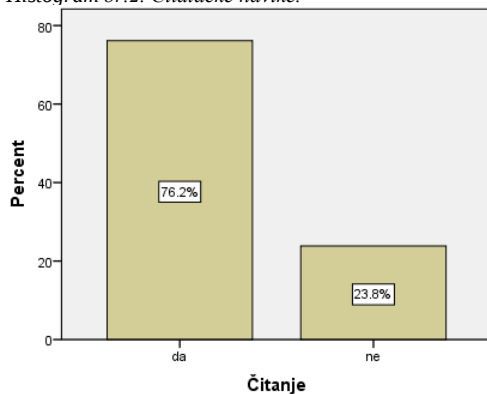

Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda čitanje smatraju važnim, možemo analizirati odgovore na pitanje *"Zašto je čitanje važno?"*. Ukupno gledajući, 92,3% ispitanika ističe razloge koji ukazuju na važnost čitanja (35.4% + 36.9% + 20.0%). Iako manji procenat ispitanika (4,6%) smatra čitanje zabavnim, i da čitanje može biti dosadno (3,1%), ovi podaci ne umanjuju značajnost većinske podrške važnosti čitanja. Na osnovu ovih rezultata, sporedna hipoteza može se smatrati potvrđenom, jer većina učenika iskazuje stav da čitanje smatraju važnim, bilo zbog ličnog razvoja, obogaćivanja rječnika ili razvijanja njihove mašte. Takođe, za testiranje ove sporedne hipoteze važno je i pitanje *„Koliko knjiga pročitaš u toku godine?“*. Na osnovu dobijenih rezultata, možemo zaključiti da većina učenika (40,8%) izjavljuje da godišnje pročita 3-5 knjiga, dok manji broj ispitanika izjavljuje da čita manji broj ili veći broj knjiga godišnje. Na osnovu ovih podataka možemo zaključiti da učenici čitanje smatraju važnim.

Na pitanje *„Da li planiraš da čitaš više u budućnosti?“* čak 90.8% ispitanika je odgovorilo pozitivno. Možemo zaključiti da su učenici četvrtog razreda osnovne škole svjesni važnosti čitanja.

H2: Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda imaju dobro razvijene čitalačke navike.

Histogram br.2. Čitalačke navike.

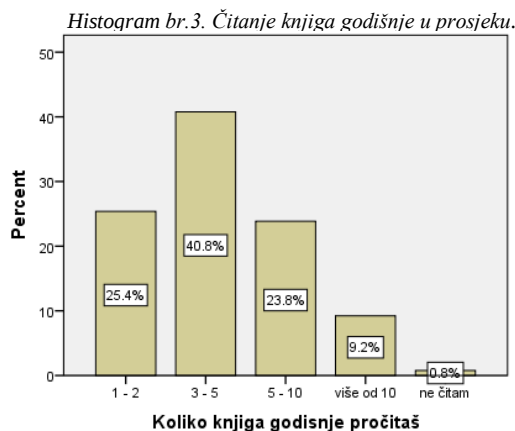
Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda imaju dobro razvijene čitalačke navike, možemo analizirati odgovore na pitanje *„Da li voliš da čitaš?“* Ovi rezultati ukazuju na to da većina učenika (76,2%) izražava pozitivan stav prema čitanju i da vole čitati. Ovo podržava pretpostavku da učenici četvrtog razreda imaju

Formatted: Font color: Auto

dobro razvijene čitalačke navike. Na osnovu ovih rezultata, sporedna hipoteza može se smatrati potvrđenom, jer većina učenika izjavljuje da voli da čita, što ukazuje na prisutne i dobro razvijene čitalačke navike učenika četvrtog razreda osnovne škole. Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda imaju dobro razvijene čitalačke navike, važni su i odgovori dobijeni na pitanje „Koliko knjiga pročitaš u toku godine?“. Čak 40,8% učenika je odgovorilo da u toku godine pročita 3-5 knjiga, a samo 0,8% je odgovorilo da uopšte ne čita. To nam može ukazati na to da djeca imaju razvijene čitalačke navike.

Odgovori na pitanje „Postoji li knjiga koju bi odredio/la kao svoju omiljenu?“ su veoma ohrabrujući. Čak 72.3% učenika je imalo potvrđan odgovor, dok je 27.7% učenika imalo negativan odgovor. Ovi podaci nam govore da većina učenika (72.3%) četvrtog razreda osnovne škole imaju svoje omiljeno djelo i da čitanje knjiga nije zapostavljeno. Na osnovu ovih rezultata hipoteza se može smatrati potvrđenom, jer većina učenika ima dobro razvijene čitalačke navike.

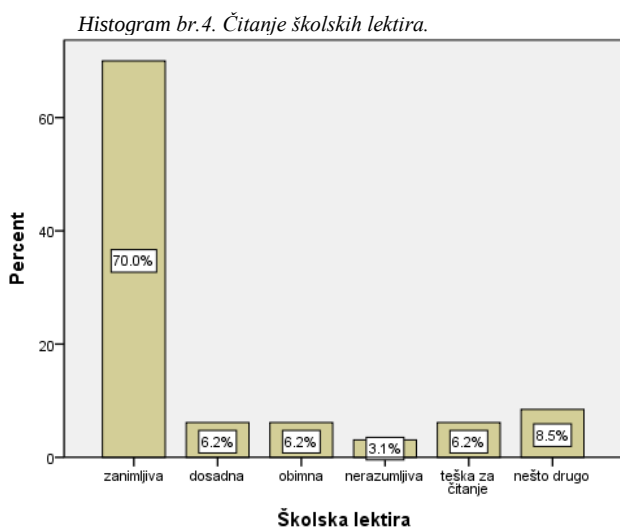
H3: Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda godišnje u prosjeku pročitaju 4-5 knjiga.

Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda godišnje u prosjeku pročitaju 4-5 knjiga, možemo analizirati odgovore na pitanje „Koliko knjiga pročitaš u toku godine?“. Na osnovu ovih rezultata, možemo zaključiti da većina učenika (40,8%) izjavljuje da godišnje pročita 3-5 knjiga, dok manji broj ispitanika izjavljuje da čita manji broj ili veći broj knjiga godišnje. Ovi podaci ne podržavaju direktno pretpostavku da većina učenika četvrtog razreda čita 4-5 knjiga godišnje. Na osnovu ovih rezultata, sporedna hipoteza ne može

se potvrditi u potpunosti, jer većina učenika izjavljuje da čita manji broj ili veći broj knjiga godišnje od predviđenog raspona 4-5 knjiga.

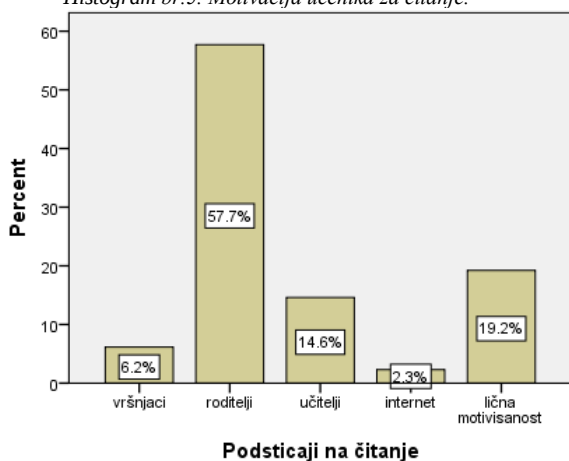
H4: Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda čitaju lektire, i da ih smatraju zanimljivim.

Za testiranje sporedne hipoteze prema kojoj se očekivalo da učenici četvrtog razreda čitaju lektire i da ih smatraju zanimljivim, možemo analizirati odgovore na pitanje „Šta misliš o školskoj lektiri?“. Ovi rezultati ukazuju na to da većina učenika (70,0%) smatra školsku lektiru zanimljivom. Ovo podržava pretpostavku da učenici četvrtog razreda čitaju lektire i da većina njih smatra lektire zanimljivim. Na osnovu ovih rezultata, sporedna hipoteza može se smatrati potvrđenom, jer većina učenika izjavljuje da smatraju školsku lektiru zanimljivom, što ukazuje na to da učenici često čitaju lektire i imaju pozitivno mišljenje o njima.

H5: Pretpostavlja se da na motivaciju učenika četvrtog razreda za čitanje najviše utiču vršnjaci i porodica.

Histogram br.5. Motivacija učenika za čitanje.

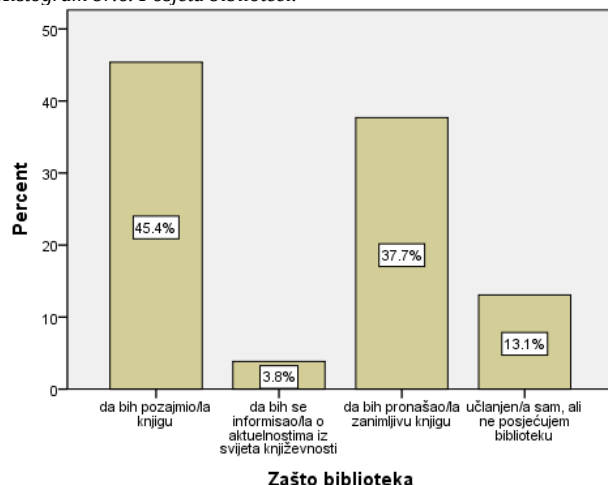
Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da na motivaciju učenika četvrtog razreda za čitanje najviše utiču vršnjaci i porodica, možemo analizirati odgovore na pitanje *"Ko te najviše podstiče na čitanje?"*. Ovi rezultati ukazuju na to da većina učenika (57,7%) izjavljuje da ih najviše podstiču roditelji, kada je u pitanju čitanje. Slijedi lična motivisanost kao drugi najznačajniji faktor (19,2%), dok učitelji, vršnjaci i internet imaju manji uticaj na motivaciju učenika. Svega 6,2% učenika navodi da ih vršnjaci podstiču na čitanje. Na osnovu ovih rezultata, ovu sporednu hipotezu možemo potvrditi, jer najveći broj učenika navodi da ih na čitanje podstiču roditelji, a onda i učitelji i vršnjaci.

Za testiranje ove hipoteze možemo analizirati i odgovore na pitanje „Da li članovi tvoje porodice čitaju?“. Ovi rezultati ukazuju da većina roditelja čita knjige, čak 86.2% . Poznato je da djeca uče po modelu, samim tim ako djeca vide svoje roditelje ili druge članove porodice kako čitaju, i djeca će imati pozitivniju sliku o knjigama i čitanju. Porodica je veoma važna prilikom upoznavanja djeteta sa knjigom i razvijanjem njegovih čitalačkih navika.

Formatted: Font color: Auto

H6: Pretpostavlja se da učenici četvrtog razreda posjećuju biblioteku samo zbog lektire.

Histogram br.6. Posjeta biblioteci.

Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda posjećuju biblioteku samo zbog lektire, možemo analizirati odgovore na pitanje „*Zašto ideš u biblioteku?*“. Ovi rezultati ukazuju na to da većina ispitanih učenika (86,9%) izjavljuje da ide u biblioteku iz više razloga, osim samo zbog lektire. To znači da ova sporedna hipoteza našeg istraživanja nije potvrđena, jer većina učenika navodi neke druge razloge za posjetu biblioteci, kao što su pozajmljivanje knjiga i pronalaženje zanimljive literature.

Glavna hipoteza našeg istraživanja, prema kojoj se očekivalo da učenici četvrtog razreda osnovne škole imaju razvijena interesovanja za čitanje u skladu sa ishodima učenja iz predmetnog programa za maternji jezik i književnost, je potvrđena na osnovu rezultata Hi-kvadrat testa nezavisnosti, koji je pokazao statistički značajnu vezu između stavova učenika prema čitanju i njihovim stavovima prema školskoj lektiri ($\chi^2=11.203$, $p=0.047$), što možemo vidjeti u tabeli broj 20. Ova statistički značajna veza ukazuje na to da postoji povezanost između pozitivnog odnosa prema čitanju i pozitivnog odnosa prema školskoj lektiri među učenicima četvrtog razreda osnovne škole. Međutim, važno je napomenuti da, iako statistički značajna, veza između ovih varijabli nije izuzetno jaka, što je potvrđeno srednjom veličinom uticaja ($\Phi=0.294$). To znači da postoji neka povezanost između ova dva faktora, ali ona nije vrlo snažna.

Tabela br.20. Testiranje glavne hipoteze istraživanja.

2. Da li voliš da čitaš? * 7. Šta misliš o školskoj lektiri?							
		7. Šta misliš o školskoj lektiri?					
		zanimljiva	dosadna	obimna	nerazumljiva	teška za čitanje	Ukupno
2. Da li voliš da čitaš?	da	75	4	4	3	4	99
		75.8%	4.0%	4.0%	3.0%	4.0%	100.0%
	ne	16	4	4	1	4	31
		51.6%	12.9%	12.9%	3.2%	12.9%	100.0%

Za $p=0.047$, pri $df=5$, hi-kvadrat iznosi 11.203. Vrijednost koeficijenta kontigencije je 0.294.

5. ZAKLJUČAK ISTRAŽIVANJA

S obzirom na značajnu ulogu čitanja u životu učenika, važno je istražiti kako oni provode svoje slobodno vrijeme, da li se opredjeljuju za lektire ili preferiraju kraće sadržaje, da li se upuštaju u čitanje po ličnom izboru, kako koriste školsku biblioteku i na koji način je koriste.

Ovo istraživanje je izvršeno sa ciljem ispitivanja čitalačkih interesovanja i navika učenika četvrtog razreda osnovne škole.

Organizacija cjelokupnog istraživanja izvršena je kroz samostalni napor istraživača. Prikupljanje empirijske građe je izvršeno kroz anonimni pristup, što je osiguralo objektivnost dobijenih iskaza. Istraživanje je sprovedeno u Osnovnoj školi „Jugoslavija“ u Baru. Uzorak ispitanika je prigodni i namjerni, i sastojao se od 130 učenika četvrtog razreda prethodno navedene škole. Dakle, riječ je o jasno ciljanoj populaciji za istraživanje, te o uzorku koji je lako dostupan i raspoložen za istraživanje.

Kako bi se provjerila glavna hipoteza našeg istraživanja, prema kojoj se očekivalo da učenici četvrtog razreda osnovne škole imaju razvijena interesovanja za čitanje u skladu sa ishodima učenja iz predmetnog programa za maternji jezik i književnost, korišćen je Hi-kvadrat test nezavisnosti i Pirsonov koeficijent korelacije. Naime, rezultati Hi-kvadrat testa su pokazali statistički značajnu vezu između pozitivnih stavova učenika prema čitanju i njihovim pozitivnim stavovima prema školskoj lektiri. Učenici koji izjavljuju da vole da čitaju, smatraju školsku lektiru zanimljivom. Međutim, ono što je bitno naglasiti, da, iako je statistički značajna, veza između ovih varijabli nije izuzetno jaka. Razloge za to možemo naći u raznovrsnosti učeničkih interesovanja, uticaj vanškolskih faktora (porodice, vršnjaka i slično) kao i u promjenama u interesovanjima djece tokom vremena.

Za provjeru sporedne hipoteze, prema kojoj se očekivalo da učenici četvrtog razreda čitanje smatraju važnim, analizirali smo odgovore na pitanje „Zašto je čitanje važno?“. Na osnovu dobijenih rezultata, sporedna hipoteza je naišla na potvrdu. Većina učenika iskazuje stav da čitanje smatraju važnim, bilo zbog ličnog razvoja, obogaćivanja rječnika ili razvijanja mašte. Takođe, za testiranje ove sporedne hipoteze analizirali smo i

Formatted: Font color: Auto

odgovore na pitanja *Koliko knjiga pročitaš u toku godine?* i *Da li planiraš da čitaš više u budućnosti?* Većina učenika izjavljuje (40.8%) da godišnje pročita 3-5 knjiga, dok manji broj izjavljuje da čita manji broj ili veći broj knjiga godišnje. Na osnovu dobijenih rezultata možemo potvrditi ovu hipotezu. Na pitanje *Da li planiraš da čitaš više u budućnosti?* čak 90.8% učenika je izjavilo da planiraju više čitati u budućnosti. Zaključujemo da učenici četvrtog razreda osnovne škole čitanje smatraju važnim.

Dalje, za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda imaju dobro razvijene čitalačke navike, analizirali smo odgovore na pitanje „*Da li voliš da čitaš?*” Na osnovu ovih rezultata, ova sporedna hipoteza se može smatrati potvrđenom, jer većina učenika izjavljuje da voli da čita, što ukazuje na prisutne i dobro razvijene čitalačke navike učenika četvrtog razreda osnovne škole. Analizirali smo i odgovore na pitanje *Koliko knjiga pročitaš u toku godine?* Većina učenika izjavljuje (40.8%) da godišnje pročita 3-5 knjiga, dok manji broj izjavljuje da čita manji broj ili veći broj knjiga godišnje. Na osnovu ovih podataka možemo zaključiti da učenici četvrtog razreda osnovne škole imaju dobro razvijene čitalačke navike. Za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda osnovne škole imaju dobro razvijene čitalačke navike, analizirali smo i odgovore na pitanje *Postoji li knjiga koju bi odredio/la kao svoju omiljenu?* Čak 72.3% učenika izjavljuje da imaju svoju omiljenu knjigu, što nam može ukazati na to da čitanje knjiga nije u tolikoj mjeri zapostavljeno. Zaključujemo da djeca rado čitaju i da imaju dobro razvijene čitalačke navike.

Kako bismo provjerili narednu sporednu hipotezu, koja je glasila da se pretpostavlja da učenici četvrtog razreda osnovne škole godišnje u prosjeku pročitaju 4-5 knjiga, analizirali smo odgovore na pitanje *Koliko knjiga pročitaš u toku godine?*, i došli do rezultata na osnovu kojih smo sporednu hipotezu potvrdili, ali ne u potpunosti, jer većina učenika izjavljuje da čita manji broj ili veći broj knjiga godišnje od predviđenog raspona 4-5 knjiga.

Za testiranje sporedne hipoteze prema kojoj se očekivalo da učenici četvrtog razreda čitaju lektire i da ih smatraju zanimljivim, analizirali smo odgovore na pitanje *Šta misliš o školskoj lektiri?*, i došli do rezultata koji podržavaju pretpostavku da učenici četvrtog razreda čitaju lektire i da većina njih smatra lektire zanimljivim. Na osnovu ovih rezultata, sporedna hipoteza može se smatrati potvrđenom, jer većina učenika izjavljuje da smatraju školsku lektiru zanimljivom, što ukazuje na čitanje lektira i pozitivno mišljenje o njima.

Formatted: Font color: Auto

U cilju testiranja sporedne hipoteze koja pretpostavlja da na motivaciju učenika četvrtog razreda za čitanje najviše utiču vršnjaci i porodica, analizirali smo odgovore na pitanje *Ko te najviše podstiče na čitanje?* Na osnovu ovih rezultata, sporedna hipoteza nije potvrđena u potpunosti, jer većina učenika izjavljuje da ih najviše podstiču roditelji, a ne vršnjaci i porodica zajedno kao glavni uticaj na motivaciju za čitanje. Porodica i lična motivacija jesu ključni faktori koji podstiču učenike na čitanje, ali, sa druge strane, i vršnjaci, učitelji i internet takođe imaju značajnu ulogu. Za testiranje ove hipoteze analizirali smo odgovore na pitanje *Da li članovi tvoje porodice čitaju?* Čak 86.2% učenika izjavljuje da članovi njihove porodice čitaju knjige. Porodica i okruženje djeteta je veoma važan faktor prilikom razvijanja čitalačkih interesa i navika.

Na kraju, za testiranje sporedne hipoteze koja pretpostavlja da učenici četvrtog razreda posjećuju biblioteku samo zbog lektire, analizirali smo odgovore na pitanje *Zašto ideš u biblioteku?*, i došli do rezultata koji ukazuju da sporedna hipoteza našeg istraživanja nije potvrđena, jer većina učenika navodi neke druge razloge za posjetu biblioteci, kao što su pozajmljivanje knjiga, pronalaženje zanimljive literature, informisanje o aktuelnostima iz svijeta književnosti. Dakle, u zaključku, iako dosta učenika posjećuje biblioteku kako bi pozajmila knjige, postoje i oni koji biblioteku koriste za informisanje o aktuelnostima iz svijeta književnosti i pronalaženje zanimljivih naslova.

Konačno, nakon analize dobijenih rezultata istraživanja o čitalačkim navikama i stavovima učenika četvrtog razreda osnovne škole, možemo zaključiti da postoji pozitivno interesovanje za čitanje među učenicima četvrtog razreda osnovne škole. Većina učenika izražava ljubav prema čitanju i ima raznovrsne čitalačke navike, pri čemu se veći broj knjiga čita tokom godine. Stavovi prema čitanju su veoma afirmativni, s naglaskom na lični razvoj, bogaćenje rječnika, razvijanje mašte i zabavu. Školska lektira se generalno doživljava kao zanimljiva, što ukazuje na uspješnost pristupa školskom programu. Motivacija za čitanje često dolazi od porodice i lične zainteresovanosti, dok biblioteka igra važnu ulogu u pristupu knjigama. Većina učenika planira da nastavi sa čitanjem i u budućnosti. Ovi rezultati ukazuju na važnost podržavanja čitalačkih interesa učenika i dodatne inicijative za promovisanje knjiga i čitanja u školskom okruženju.

Sprovođeci i predstavljajući navedeno istraživanje, stvorena je osnova za sprovođenje daljih, detaljnijih istraživanja, koja bi omogućila sveobuhvatnije razumijevanje čitalačkih interesovanja učenika četvrtog razreda osnovne škole. S tim u vezi, moguće je istaći neke od sugestija koje bi se eventualno uvažile prilikom planiranja i realizovanja istraživanja predmetno sličnih ovom. Prije svega, sugerise se razmatranje uzorka. Uzorak istraživanja je moguće proširiti i van okvira učeničke populacije. Takođe,

Formatted: Font color: Auto

predlaže se i proširivanje uzorka ispitanika na veći broj učenika, što bi omogućilo donošenje pouzdanih rezultata o ovom predmetu istraživanja.

U završnici, bitno je istaći konačni značaj i doprinos sprovedenog istraživanja. Naime, istraživanjem je ispunjen njegov glavni cilj, da se ispituju čitalačka interesovanja učenika četvrtog razreda osnovne škole. Dalje, na osnovu metode teorijske analize dostupne literature, pružen je pregled osnovnih teorijskih pojmova, koji se tiču samog pojma čitanja, njegovog smisla i značaja, knjige i čitanja u savremenom kontekstu, školske lektire, motivacije učenika za čitanje, uloge školske biblioteke u čitalačkim navikama učenika, kao i slobodnog vremena učenika i omogućeno je njihovo bolje razumijevanje. Osim toga, sprovedenim istraživanjem su otvorene mogućnosti za sprovođenje daljih, detaljnih analiza koje se tiču čitalačkih navika i interesovanja učenika četvrtog razreda osnovne škole. Konačno, istraživanjem je moguće ispuniti i njegov aplikativni doprinos. Naime, moguće je obavijestiti širu javnost o čitalačkim interesovanjima učenika. Vjerujemo da bi se time naglasio značaj čitanja i knjige uopšte, kao i na promovisanje čitalačkih navika u obrazovnom kontekstu, odnosno u školskom okruženju.

LITERATURA

1. Adams, M.J. (1990). *Begining to read: Thinking and learning about print*. Cambridge, MA: MIT Press.
2. Brown, G., Yule, G. (1983). *Teaching the Spoken Language*, Cambridge University Press
3. Centner, S. (2007). *Kako zavoljeti knjigu i čitanje*. Đakovo: TEMPO d.o.o.
4. Clark, C.; Rumbold, K. (2006). Reading for pleasure: A research overview. London: *National Literacy Trust*. 5-29. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED496343.pdf>
5. Čudina-Obradović, M. (2000). *Kad kraljevna piše kraljeviću*. Zagreb: Pučko otvoreno učilište.
6. Čudina-Obradović, M. (2008). *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
7. Čudina-Obradović, M. (2008). *Igrom do čitanja: igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Zagreb: Školska knjiga
8. Čudina-Obradović, M. (2014). *Psihologija čitanja : od motivacije do razumijevanja*. Zagreb: Golden marketing-Tehnička knjiga.
9. Drašković, V. (2020). *Odnos učenika petog razreda prema čitanju domaće lektire*. Filozofski fakultet Univerziteta u Beogradu-Centar za obrazovanje nastavnika.
10. Gabelica, M. & Težak, D. (2017). *Kreativni pristup lektiri*. Zagreb: Ljevak.
11. Grandić, R., Letić, M. (2008). *Prilozi pedagogiji slobodnog vremena*. Novi Sad: Savez pedagoških društava Vojvodine.
12. Ilić, M., Dragić, Ž., Jenjić, S. (2015). Uticaj brzine čitanja na uspjeh učenika mlađeg školskog uzrasta iz srpskog jezika. *Učenje i nastava*, 1(4), 689–704.
13. Ilić, P., Gajić, O., Maljković, M. & Košničar, S. (2013). *Čitanjem ka stvaranju stvaranjem ka čitanju*. Novi Sad: Gradska biblioteka.
14. Janković, S. (2009). *Čitaoci u dečjoj biblioteci*. Beograd: Zadužbina Andrejević.
15. Janković, V. (1973). *Slobodno vrijeme u suvremenoj pedagoškoj teoriji i praksi*. Zagreb: PKZ.
16. Kauffman, S. (2005). *Story Elements: Which Impact Children's Reading Interests*, Bowling Green, Ohio: Graduate College of Bowling Green State University.
17. Lazzarich, M. & Čančar, A. (2020). Dječja lektira i novi mediji. *Metodički ogledi*, 27 (2), 149-170. <https://doi.org/10.21464/mo.27.2.10>

18. Liu, Z. (2012). Digital reading. *Chinese Journal of Library and Information Science* (English edition) 5, 1(2012), 85-94.
19. Lučić – Mumlek, K. (2002). *Lektira u razrednoj nastavi: metodički priručnik*. Zagreb: Školska knjiga.
20. Mead, M. (2012). Reading Motivation: The Difference between Boys and Girls and their Reading Preferences, Education Masters, Paper 206, New York: Fisher Digital Publications.
21. Nađ, A.O. (2013). Kriza čitanja u savremenoj razrednoj nastavi. *Metodički obzori: časopis za odgojno-obrazovnu teoriju i praksu*, 8(17), 49-58. Preuzeto sa: <https://hrcak.srce.hr/106249>
22. Nagy, A. (1999). Modernizacija, globalizacija – posljedice i protumjere. Međunarodni stručni skup: *Mladi i čitanje u multimedijalnom okruženju* / urednik Ivanka Stričević. Koprivnica: Hrvatsko čitateljsko društvo.
23. OECD (2013). *PISA 2015-Draft Reading Literacy Framework*. OECD Publishing.
24. Program (2017). Crnogorsko-srpski, bosanski, hrvatski jezik i književnost, predmetni program za I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII i IX razred osnovne škole. Podgorica: Zavod za školstvo Crne Gore.
25. Purić, D. (2012). Učitelj i čitalačka interesovanja učenika mlađeg školskog uzrasta, u: V. Jovanović i T. Rosić (ur.), *Književnost za decu i omladinu – nauka i nastava, posebna izdanja*, knj. 15, Jagodina: Fakultet pedagoških nauka, 213–227.
26. Purić, D. (2013). Faktori nastave i razvijanje čitalačkih interesovanja učenika mlađeg školskog uzrasta. *Zbornik radova Učiteljskog fakulteta, Užice*, 15, 201-212.
27. Purić, D.S. & Stojanović, B.D. (2019). Čitalačke preference učenika mlađeg školskog uzrasta. *Nasleđe*, 42, 281-296.
28. Purić, D.S. (2018). Nastava srpskog jezika u funkciji podsticanja čitalačkih interesovanja učenika mlađeg školskog uzrasta. *Inovacije u nastavi – časopis za savremenu nastavu*, 31(4), 31-45.
29. Rodek, S. (2010). *Novi mediji i nova kultura čitanja*.
30. Rosandić, D. (1986). *Metodika književnog vaspitanja i obrazovanja*. Zagreb: Školska knjiga.
31. Rosandić, D. (2005). *Metodika književnog odgoja: temelj metodičko-književne enciklopedije*. Zagreb: Školska knjiga.
32. Rosić, V. (2005). *Slobodno vrijeme-slobodne aktivnosti*. Rijeka: Naklada Tigar.
33. Shafer, G. (2003). Reflections on a democratically constructed canon. *Teaching English in the Two-Year College*, 31, 144–153.

34. Shelley-Robinson, C. (2001). The voluntary reading interests of Jamaican 6th graders. *School Libraries Worldwide*, 7(1), 72–81.
35. Soče, S. (2009). Motivisati na čitanje, motivisati čitanjem. *Prikazi, osvrti i ocjene, god. VII, br. 2, Zagreb*.
36. Soče, S. (2010.) *Istraživačko čitanje kao sredstvo motivacije za samostalno čitanje u razrednoj nastavi*. Hrvatski, god VIII, 1, 73 – 89.
37. Stojanović, B., Mišić, D. *Dečji svetovi u knjigama – mogućnosti tumačenja*. Vranje: Pedagoški fakultet.
38. Stričević, I. (1997). Djeca kao korisnici narodnih knjižnica – potrebe, mediji, programi, perspektive. Zbornik radova: Međunarodno savjetovanje Narodne knjižnice – izazov promjena. Rijeka: Gradska knjižnica, Zagreb: Hrvatsko bibliotekarsko društvo.
39. Šimunović, D. (2011). *Pričom do emocionalne stabilnosti*. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/181974>
40. Težak, S. (1996). *Teorija i praksa nastave hrvatskog jezika 1*. Zagreb: Školska knjiga.
41. Todorov, N. (2006). *Učenici i bajke*. Sombor: Pedagoški fakultet.
42. Trajković, B. (2012). Primary school library: A library at the reading portal. *Norma*, 17(1), 95-102.
43. Visinko, K. (2014). *Čitanje: poučavanje i učenje*. Zagreb: Školska knjiga.
44. Vranjković, Lj. (2011). Lektira u razrednoj nastavi. *Život i škola. br.25 1/2011., 193-206*.
45. Vučković, D. (2010). *Čitanje u nastavcima u prvom ciklusu devetogodišnje osnovne škole - izbor i interpretacija teksta*. Nikšić: Autonomija učenika i nastavnika u nastavi jezika i književnosti.
46. Vučković, D. (2010). Koncept čitalačke pismenosti u crnogorskim udžbenicima jezika za drugi ciklus osnovne škole. U: Bežen, A. & Majhut, B. (ur.). *Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete* (253–270). Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu & ECNSI.
47. Vučković, D. (2012). Čitalačka interesovanja učenika petog razreda osnovne škole. U: Jovanović, V., Rosić, T.(ur.). *Književnost za decu i omladinu– nauka i nastava*, 195-211. Jagodina: Fakultet pedagoških nauka.
48. Vučković, D. (2017): Poučavanje i usvajanje čitalačke pismenosti u mlađim razredima osnovne škole u Crnoj Gori. *Inovacije u nastavi*, XXX, 68–81.
49. Vučković, M. (1993). *Metodika nastave srpskog jezika i književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva.

50. Vučković, Ž., Teodorov, N. (2010). *Kultura čitanja u vremenu interneta*. Inđija: Narodna biblioteka „Đorđe Natošević“.
51. Vuković, N. (1996). *Uvod u književnost za djecu i omladinu*. Podgorica: Unireks.
52. Zovko, M. (2011). *Važnost čitanja*. Zagreb : Agencija za odgoj i obrazovanje.

PRILOZI

UPITNIK O ČITALAČKIM INTERESOVANJIMA I NAVIKAMA UČENIKA

Pred tobom je anketa sa namjerom da se ispituju tvoji čitalački interesi i navike. Molimo te da iskreno odgovoriš na postavljena pitanja. Dobijeni rezultati će se koristiti isključivo za potrebe istraživanja. Ispitivanje je anonimno.

Zahvaljujem se na učešću i saradnji!

1. Kako provodiš svoje slobodno vrijeme?

- a) Gledam televiziju
- b) Treniram
- v) Slušam muziku
- g) Čitam magazine
- d) Družim se sa prijateljima
- đ)Boravim na društvenim mrežama
- e) Čitam knjigu
- ž) Nešto drugo

2. Da li voliš da čitaš?

- a) DA

b) NE

3. Zašto je čitanje važno?

a) Čitanje je važno za lični razvoj

b) Čitanje bogati rječnik

v) Čitanje je zabavno

g) Čitanje je dosadno

d) Čitanje razvija maštu

đ) Nešto drugo

4. Koji ti je omiljeni žanr?

a) Avantura

b) Fantastika

v) Komediya

g) Poezija

d) Ljubavni

đ) Stripovi

e) Ne čitam

ž) Nešto drugo

5. Šta misliš o elektronskim knjigama?

6. Zašto ideš u biblioteku?

a) Da bih pozajmio/la lektiru

b) Da bih se informisao/la o aktuelnostima iz svijeta književnosti

v) Da bih pronašao/la zanimljivu knjigu

g) Učlanjen/a sam, ali ne posjećujem biblioteku

7. Šta misliš o školskoj lektiri?

a) Zanimljiva

b) Dosadna

v) Obimna

g) Nerazumljiva

d) Teška za čitanje

đ) Nešto drugo

8. Zašto čitaš lektiru?

a) Da bih dobio/la pozitivnu ocjenu

b) Zato što su mi interesantne

v) Ne čitam lektire

9. Da li članovi tvoje porodice čitaju?

a) Da

b) Ne

10. Kako biraš knjigu koju ćeš čitati?

a) Prema kratkom sadržaju na poleđini knjige

b) Prema naslovu djela

v) Pročitam nekoliko rečenica s početka romana

g) Uzmem u obzir preporuku prijatelja

d) Prema ekranizaciji djela

đ) Nešto drugo

11. Koliko knjiga pročitaš u toku godine?

a) 2-3

b) 3-5

v) 5-10

g) Više od 10

d) Ne čitam

12. Postoji li knjiga koju bi odredio/la kao svoju omiljenu?

a) da

b) ne

13. Ako si u prethodnom pitanju odgovorio/la sa DA, navedi naslov djela i autora.

14. Razgovaraš li sa vršnjacima o knjigama, a da nije vezano za lektiru ili nastavu maternjeg jezika?

a) da

b) ne

15. Koje aktivnosti škola treba da uvede da bi pozitivno uticala na čitalačka interesovanja učenika?

- a) Uvođenje popularnih knjiga u biblioteku
- b) Formiranje čitalačkog kluba u školi
- v) Organizovanje raznih manifestacija javnog čitanja i gostovanja pisaca
- g) Akcija razmjene knjiga među učenicima
- d) Ništa od navedenog, ne čitam

16. Ko te najviše podstiče na čitanje?

- a) Vršnjaci
- b) Roditelji
- v) Učitelji
- g) Internet
- d) Lična motivisanost
- đ) Ne čitam

17. Misliš li da je čitanje u današnjem društvu važno? Obrazloži.

18. Odaberi tvrdnje o književnosti koje su po tvom mišljenju istinite. Na kraju napiši svoju tvrdnju o književnosti ili čitanju.

- a) Osim psa, knjiga je čovjekov najbolji prijatelj.

b) Knjige su naočare kroz koje gledamo svijet.

v) Ne znam nijedan problem koji sat vremena nije ublažilo.

19. Da li planiraš da čitaš više u budućnosti?
